

Tahalliset henkirikokset ja oikeuskäytäntö

Ville Myyryläinen & Joonas Nordman

9/2024

TIIVISTELMÄ

Tekijät: Ville Myyryläinen & Joonas Nordman

Opinnäytetyön muoto: tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Antti Jääskeläinen & Tuomas Liinamaa

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämän opinnäytetyön aiheena on tahalliset henkirikokset ja oikeuskäytäntö. Työssä tutkitaan ja tulkitaan korkeimman oikeuden ratkaisuja, jotta saada selvyttä sille, miten ensi sijassa tapon, mutta myös murhan ja surman tunnusmerkistöjä on tulkittu korkeimman oikeuden ratkaisuisissa, ja miten niitä on perusteltu. Tarkoituksena on saada selvyttä sille, milloin henkirikoksista tulee kyseeseen tappo, milloin murha, ja milloin surma. Työssä selvitetään myös rikoslain yleiset opit tarpeellisessa laajuudessaan, koska yleisissä opeissa kuvattu tahallisuusoppi on keskeisessä asemassa ajatellen tämän työn ydintä, eli tahallisena rangaistavia henkirikoksia.

Työssä on käytetty oikeustieteellistä tutkimusmenetelmää, jossa hyödynnetään lakia, oikeuskirjallisuutta, korkeimman oikeuden ratkaisuja sekä hallituksen esityksiä. Tämän tutkimus osoitti, että vaikka tapon tunnusmerkistö on kovin yksinkertainen, niin sen tulkinta voi kuitenkin olla monimutkaista.

Sivumäärä: 42

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 9/2024

Avainsanat: Poliisi, Korkein oikeus, tahallisuus, murha, tappo, surma, rikoslaki.

ABSTRACT

Authors: Ville Myyryläinen & Joonas Nordman

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisors: Antti Jääskeläinen & Tuomas Liinamaa

Degree: Bachelor of police services

The topic of this thesis is intentional homicides and legal practice. The work examines and interprets Supreme Court decisions to clarify how the elements of manslaughter, as well as murder and manslaughter under mitigating circumstances, have been interpreted and justified in Supreme Court decisions. The aim is to clarify when homicides are considered manslaughter, murder, or manslaughter under mitigating circumstances. The thesis also explores the general principles of criminal law to the necessary extent, as the doctrine of intent described in the general principles in Finnish criminal law is central to the core of this work, which focuses on intentional homicides.

The work employs a legal research method that utilizes law, legal literature, Supreme Court decisions, and government proposals. This research showed that although the elements of manslaughter are very simple, their interpretation can still be complex.

Pages: 42

Month and year of review: 9/2024

Keywords: Police, supreme court, mens rea, murder, manslaughter, manslaughter *under mitigating circumstances*, criminal law.

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUSASETELMA	2
2.1 Johdatus aiheeseen	2
2.2 Tutkimuksen tavoite	3
2.3 Tutkimuksen rakenne	4
2.4 Tutkimusmenetelmä.....	4
2.5 Aiheen rajaus.....	6
3 RIKOSOIKEUDEN YLEISET OPIT	7
3.1 Rikosoikeudellisen vastuun yleiset edellytykset.....	7
3.2 Vastuuvapausperusteita.....	14
4 TAPON, MURHAN JA SURMAN TUNNUSMERKISTÖT	15
4.1 Tapon tunnusmerkistö.....	15
4.2 Murhan tunnusmerkistö.....	16
4.3 Surman tunnusmerkistö	19
4.4 Tapon erilaisia tekotapoja	20
5 KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAISUT.....	21
5.1 KKO:2022:77	21
5.2 KKO:2020:33	23
5.3 KKO:2022:13	25
5.4 KKO:2005:48	26
5.5 KKO:1997:153	27
6 TULOKSET	28
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	30
8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA POHDINTA	34
LÄHTEET	36
LIITTEET	38

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä tarkastellaan pääasiassa tapon, mutta myös murhan ja surman tunnusmerkistöä ja niiden täyttymistä oikeuskäytännöissä. Poliisi kohtaa työssään monia erilaisia rikoksia, joista törkeimpiä ovat henkeen ja terveyteen kohdistuvat. Koko rikoslain törkein rikos on murha, jonka kautta myös tapon tunnusmerkistöä tulkitaan. Olimme molemmat kiinnostuneet henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten tunnusmerkistöistä, ja tämän mielenkiinnon pohjalta tutkimuksemme kohteeksi valikoitui tahalliset henkirikokset ja oikeuskäytäntö. Käymme läpi myös murhan ja surman tunnusmerkistöä ja oikeuskäytäntöä, koska ne tarkentavat tapon tunnusmerkistön tulkintaa. Käymme tutkimuksessamme myös läpi rikosoikeuden yleiset opit, koska niiden tunteminen on keskeinen osa laintulkitsemista.

Tutkimusmenetelmänämme on oikeustieteellinen tutkimusmenetelmä, jossa tutkimusta tehdään tulkitsemalla lakia käyttämällä apuna hallituksen esityksiä, oikeuskirjallisuutta sekä korkeimman oikeuden ratkaisuja. Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää milloin ja miten pääasiassa tapon, mutta myös murhan ja surman tunnusmerkistön täytyminen ilmenee korkeimman oikeuden ratkaisuisissa.

Vaikka tapon tunnusmerkistö on yksinkertainen ja selvä, ”joka tappaa toisen”, voi sen tulkinta olla kuitenkin kovinkin monimutkaista. Lakitekstissä on paljon tulkinnanvaraisia asioita, joita selvennetään korkeimman oikeuden ratkaisujen avulla. Korkeimman oikeuden ratkaisujen tehtävänä on yhtenäistää tuomioistuinten laintulkintaa ympäri Suomea. Tavoitteena mahdollisimman yhtenäiset ratkaisut samantapaisissa tapauksissa.

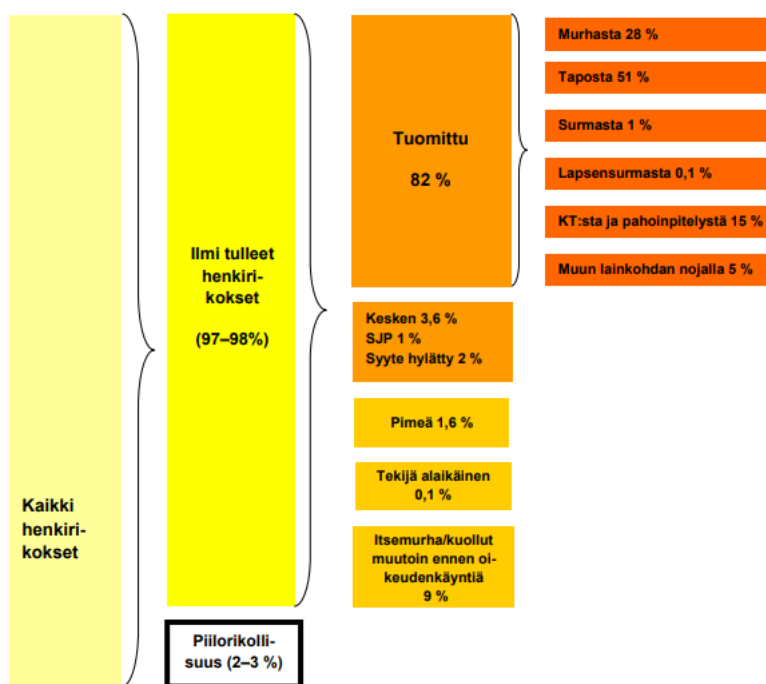
2 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen aihetta, tutkimuskysymyksiä sekä tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä. Luvussa käydään aluksi läpi johdatusta aiheeseen sekä tilastoja Suomessa tehdyistä henkirikoksista 2000-luvulla. Tämän jälkeen käydään läpi tutkimuksen tavoite sekä tutkimuskysymykset, jotka ovat jaoteltu yhteen päätutkimuskysymykseen sekä päätutkimuskysymystä täydentävään alakysymykseen. Tutkimuksen rakennetta tarkastellaan teoreettisen viitekehyksen ja analysoinnin kautta. Tutkimusmenetelmä kappaleessa käydään läpi rikoslainopillista tutkimusmenetelmää, joka on valikoitunut tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi. Kappaleen lopuksi esitellään vielä, miten tutkimusaihe on rajattu.

2.1 Johdatus aiheeseen

Suomessa kirjattujen henkirikosten määrä on ollut laskusuhdanteessa vuodesta 2001 alkaen. Vuonna 2001 Suomessa tehtiin 189 henkirikosta, joka oli 2000-luvulla mitattuna korkein lukumäärä. Vuonna 2017 henkirikosten lukumäärä oli alimmillaan 2000-luvulla, jolloin niitä tehtiin 74 kappaletta. Tuorein tilasto vuodelta 2019 on 83 tehtyä henkirikosta. Tilastoon on kirjattu poliisin tietoon tulleet tappo, surma, murha, lapsensurma sekä tahallisten pahoinpitelyrikosten yhteydessä tehdyt kuolemantuottamusrikokset. (Henkirikostarkastus 2020, 2, 10.) Kun kyse on tilastoista, on ymmärrettävä, että yhteiskunnassa esiintyy myös piilorikollisuutta, joka ei tule poliisin tietoon. Henkirikoksissa piilorikollisuutta voi olla esimerkiksi sellaiset tapaukset, joissa ruumista eli uhria ei koskaan löydetä. Esimerkkinä voidaan käyttää suurta mediahuomiota saanutta tapausta, jossa 16-vuotias Rasmus Takaluoma katosi 11.11-12.11.2022 välisen yönä lähtiessään pois lapualaisesta anniskeluravintolasta, eikä häntä ole löydetty vielä tähänkään päivään mennessä (28.2.2023). Tapauksesta ei vielä ole tietoa, onko kyseessä henkirikos vai katoaminen.

Piilorikollisuuden määrästä henkirikoksissa Suomessa ei ole tarkkaa tietoa. Pajuojan ja Salmisen (1996) tutkimuksen mukaan arvioitiin, että noin 2–3 prosenttia henkirikoksista jäisi tulematta ilmi tai poliisin tietoon. Keskiarvallisesti henkirikoksia jäisi pimentoon noin 2–3 vuodessa.

Kuvio 1, Vuosina 2010–2018 ilmi tulleiden henkirikosten selvittäminen ja oikeuskäsittely (Henkirikoskatsaus 2020, 46).

Kuten tilastoista nähdään, ilmi tulleista henkirikoksista keskiarvallisesti noin 82 % on johtanut tuomioon. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että jopa 9 % epäilyistä on tehnyt itsemurhan tai kuollut muutoin ennen oikeudenkäyntiä. Tilastoista on nähtävissä, että tuomituista henkirikoksista pääosa, noin 51 % on tappo tunnusmerkistön täyttäviä rikoksia. Murhasta on tuomittu noin 28 % ja surmasta vain 1 %. Edellä mainittujen ylitörkeiden rikosten selvittäminen on jo pelkästään yhteiskunnallisesti erittäin tärkeää, koska kyseiset rikokset loukkaavat keskeisintä perustuslaissakin (PL 731/1999) olevaa perusoikeutta, joka on *oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen* (PL 7 §).

2.2 Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää pääasiallisesti, milloin tapon, mutta myös milloin murhan ja surman tunnusmerkistö täyttyvät Korkeimman oikeuden ratkaisussa. Teoriaosuudessa kuvataan rikosoikeuden yleiset opit sekä tapon, murhan ja surman tunnusmerkistöt lainopillisesti, jotta ymmärretään miten tunnusmerkistöt eroavat toisistaan. Tutkimuksen avulla pystytään ymmärtämään paremmin tunnusmerkistöjen tulkinnallisia eroja, jotka ohjaavat poliisia ja syyttäjää esitutkinnassa ja rikosnimikkeen valinnassa. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisujen avulla pyritään selventämään lain tulkinnallisia eroja. Korkeimman oikeuden keskeisimpänä tehtävänä on antaa ratkaisuja eli ennakkopäätöksiä tapauksissa, joissa laki ei anna selkeää vastausta. Korkeimman oikeuden ratkaisut toimivat myös oikeusohjeina vastaavanlaisten oikeusriitojen varalle. Tällä pyritään siihen, että kaikissa Suomen tuomioistuimissa lakia tulkittaisiin samalla tavalla. (www.korkeinoikeus.fi.)

Opinnäytetyön päätutkimuskysymyksenä on tapon tunnusmerkistö täyttyminen, eli milloin tapon tunnusmerkistö täyttyy ja milloin taas ei. Alatutkimuskysymyksenä on selvittää, milloin tappo tulee rangaistavaksi murhana ja milloin surmana. Tämä selvittää päätutkimuskysymyksen tulkintaa.

2.3 Tutkimuksen rakenne

Tämän tutkimuksen rakenne koostuu teoriaosuudesta, jossa käsitellään rikoslain 3 luvun rikosoikeuden yleisiä oppeja hallituksen esityksiä sekä oikeuskirjallisuutta apuna käyttäen. Teoriaosuudessa käydään läpi tutkimusmenetelmää ja tutkimustavoitetta sekä tapon, murhan ja surman tunnusmerkistöjä hallituksen esitysten sekä oikeuskirjallisuuden avulla. Teoriaosuuden jälkeen analysoidaan Korkeimman oikeuden ratkaisuja liittyen tapon, surman ja murhan tunnusmerkistöihin ja niiden täyttymiseen. Analyysin jälkeen käydään läpi johtopäätökset ja pohdinta tapauksista.

2.4 Tutkimusmenetelmä

Matti Tolvasen mukaan rikosoikeutta on mahdollista lähestyä rikosoikeuden yleisten oppien kautta tai niin, että tarkastellaan nimettyjä tunnusmerkistöjä. Kuitenkin yksittäisiäkin tunnusmerkistöjä on mahdollista tarkastella rikosoikeuden yleisten oppien kautta.

Tässä opinnäytetyössä käytetään perinteistä rikoslainopillista, eli oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää, joka on käytännönläheistä lainsoveltamista palvelevaa tulkintajuridiikkaa. Matti Tolvanen määrittelee artikkelissaan *rikosoikeus ja rikollinen tutkimus*, rikoslainopin tehtäväksi rikosoikeudellisten säännösten tulkinnan ja systematisoinnin. Normatiivisen rikoslainopin tarkoituksena on helpottaa rikoslain normeja soveltavien henkilöiden toimintaa. Rikoslainopin kautta rikosoikeudellista materiaalia pyritään rationalisoimaan ymmärrettävämpään muotoon. Rikoslainopillisessa tutkimuksessa käytetään lähteenä erilaisia hallituksen esityksiä, korkeimman oikeuden ratkaisuja, valiokuntien lausuntoja sekä oikeuskirjallisuutta. (Tolvanen 2015, 275–267.)

Lainopillinen tutkimusmenetelmä soveltui parhaiten työhömmee, koska työssämme käytetään oikeuslähteinä pääosin voimassa olevia lakeja, korkeimman oikeuden ratkaisuja ja lain esitöitä. Tämän lisäksi työssä käytetään lähteenä oikeuskirjallisuutta, ja näiden lähteiden avulla pyrimme selkeyttämään tahallisiin henkirikoksiin liittyviä oikeuskäytäntöjä ja laintulkintaa.

Ari Hirvosen mukaan oikeustiede on perinteisesti kuulunut yhteiskuntatieteisiin, mutta nykyään monet oikeustieteilijät pitävät sitä humanististen tieteiden toisen kotina. Oikeustieteissä ei ole sellaista todettua ja standardisoitua monimetodisuutta, että oikeus tutkimuskohteena voitaisiin sovittaa siihen, ja tätä kautta saataisiin kohteesta luotettavaa tietoa. (Hirvonen 2011, 7.) Urpo Kangas määrittelee oikeustieteen niin, että oikeustiede on joustavaa ja monimetodista, ja tutkimusta aloittaessa tutkimusmenetelmiä ei ole lyöty lopullisesti lukkoon (Kangas 1997, 91). Hirvosen mukaan juuri tästä metodien ihmettelystä, ja pohtimisesta avautuu polku oikeustieteilijän itseymmärrykseen, joka toimii edellytyksenä laadukkaalle oikeustieteelliselle tutkimukselle. Eli oikeusdogmaattista tutkimusta aloittaessa ei

siis voi olla varma siitä, minkälainen tutkimusmetodi työhön sopii parhaiten. Kuitenkin metodit ovat välttämättömiä työkaluja oikeustieteen harjoittajalle (Hirvonen 2011, 10).

Ennen kuin oikeustieteellisiä tutkimusmenetelmiä voidaan käsitellä, täytyy selvittää, että mitä tiede on ja mitä kriteereitä tieteelliseltä tiedolta vaaditaan. Kuitenkaan lopullista määritelmää sille mitä tiede on tai mitä sillä saavutetaan ei voida antaa. Tieteen tunnusmerkit löytyvät tutkimusprosesseista, tavoista ja menetelmistä, joilla tieteellistä tietoa haetaan, muodostetaan ja perustellaan. Tieteellisen tiedon kulmakiviä on kolme: 1) se on perusteltua ja perustelu on julkista, ja sen voi ymmärtää kuka tahansa, 2) se keskittyy olennaisiin asioihin epäolennaisien sijaan, 3) sille on ominaista tiedon korjattavuus, eli tieteellinen tieto ei ole koskaan lopullinen totuus, vaan se on alustavaa tietoa. (Hirvonen 2011, 15.)

Tieteen tutkimusmenetelmällä on määritelty lisäksi neljä positiivista kriteeriä. Tutkimusmenetelmän tulee myös olla objektiivinen, eli tutkijan mielipiteet eivät saa vaikuttaa siihen, tieteellinen tieto muodostuu tutkijan ja tutkimuskohteen vuorovaikutuksesta, tiedon lähteenä sekä kriteerinä ovat havainnot tutkimuskohteesta, eivätkä dogmit, auktoriteetit ja intuitiot. Neljäntenä kohtana tutkimuskohteesta täytyy saada totuudellista tietoa, jonka laadusta tutkijayhteisö voi päästä yksimielisyyteen. Tieteen itsensä korjaavuus liittyy siihen, että tutkimuksissa olevat virheet korjaantuvat tieteenalan kehittymisen myötä (Hirvonen 2011, 16.)

On myös tärkeä määritellä, mitä oikeustiede on, ja se yksinkertaisuudessaan tarkoittaa tiedettä, joka tutkii oikeutta. Oikeustieteen ydinalue on lainoppi, eli oikeusdogmatiikka, ja oikeusdogmatiikan tutkimuskohteena on voimassaoleva oikeus, joka voidaan tiivistää sanoihin ”oikeus on voimassaoleva eli pätevä ja velvoittava oikeus”. Lainopin tarkoituksena on tuoda ilmi voimassaolevien oikeusnormien sisältö. Lainoppi siis tutkii mikä on voimassa olevaa oikeutta, ja minkä merkityksen lait ja oikeuslähteet antavat (Hirvonen 2011, 22-23.) Opinnäytetyössämme siis tulkitsemme voimassaolevaa oikeutta arvioimalla ja pohtimalla korkeimman oikeuden ratkaisuja liittyen tapon, murhan ja surman tunnusmerkistöihin.

Lainoppi siis systematisoi voimassa olevan oikeuden, ja oikeusnormit muodostavat sen materiaalin, jota lainoppi oikeudenaloittain järjestää, ja tämän kautta rakennetaan yhtenäinen ja johdonmukainen oikeusjärjestys. Lainopin keskeisin tutkittava asia on esimerkiksi tahallisuusoppi, syyllisyysperiaate, soipmusten sitovuus- ja kohtuusperiaate. (Hirvonen 2011, 25.) Työssämme on avattu kattavasti rikos-oikeudellinen tahallisuus, koska tahallisuuden määritelmä on ensisijaisen tärkeässä roolissa arvioitaessa tahallisia henkirikoksia.

Lainopin totuus oikeusnormeista on heikompa kuin empiirisesti havaittava totuus. Koherenssiteoria mukaan tulkintakannanotto on tosi, jos se sopii yhteen oikeusjärjestelmäkokonaisuuden ja lainopin tulkinta- ja systematisointitradition kanssa, kun taas konsensusteorian mukaan se on totta, jos oikeusyhteisö hyväksyy sen joko yksimielisesti, tai ainakin suurin osa. Pragmatistinen teoria lähtee siitä, että

totuus on tosi, jos se edistää lain tarkoitusperää. Oikeusteoriaa tulee siis arvioida ensisijaisesti kohe-
rens- ja konsensusteorian kautta, mutta tarvittaessa myös pragmatistisen teorian kautta. Lainoppien
piireissä tutkitaan myös tuomioistuinkäytäntöjä, jotka kuuluvat empiiriseen havainnoitavaan maail-
maan. Tiivistetysti oikeustieteet jaetaan lainoppiin, eli oikeusdogmatiikkaan, oikeusteoriaan ja moni-
tieteisiin lainoppeihin. (Hirvonen 2011, 32.)

Lainoppi on läheisesti yhteydessä oikeuslähdeoppiin. Oikeuslähdeopin tarkoituksena on määritellä ne
materiaalit, joita lainopin tulkintatieteessä käytetään. Oikeuslähdenormien tarkoituksena on osoittaa
oikeuslähdehierarkian, niiden etusijajärjestyksen sekä velvoittavuuden. Tärkeimmät oikeuslähteet oi-
keuslähdeopissa ovat lait, niiden esityöt sekä tuomioistuinten ratkaisut. (Hirvonen 2011, 41-44.)

Opinnäytetyömme tutkimusmuotona on käytetty lainopillista tutkimusmenetelmää, jonka tarkoituksena
on tahallisiin henkirikoksiin liittyvät oikeusnormit ja niiden tulkinta. Olemme käyttäneet laajasti erilaisia
oikeuslähteitä työssämme, kuten korkeimman oikeuden ratkaisuja, lain esitä, ja voimassa olevaa
lakia. Työn tähtäimenä on selvittää miten, ja millaisissa tapauksissa korkein oikeus on päättänyt an-
tamaan tuomioita tahallisissa henkirikoksissa. Tämän työn lukemalla tavallinen ei lainoppinut henkilö
voi ymmärtää, että millaisia asioita korkein oikeus ottaa huomioon antaessaan tuomioita.

2.5 Aiheen rajaus

Tutkimuksen aihe on rajattu koskemaan pääosin tappoa täytettynä tekona. Tutkimuksessa pääai-
heena käsitellään tapon tunnusmerkistön täyttymistä, mutta käydään myös rajanvetoa korkeimman
oikeuden ratkaisujen kautta siitä, milloin kyseessä on murha ja milloin surma. Tutkimuksessa ei käsi-
tellä tapon, murhan tai surman yritystä. Lapsensurman tunnusmerkistön täyttymistä ei myöskään kä-
sitellä tässä tutkimuksessa. Käymme tutkimuksessa läpi myös rikosoikeuden yleiset opit, koska ne
ovat keskeisessä roolissa rikoslain tunnusmerkistöjen tulkinnassa.

Tapon, murhan ja surman tunnusmerkistöt ovat pysyneet samana 1.9.1995 lähtien. Käsittelemme
näiden rikoslain tunnusmerkistöjen täyttymistä korkeimman oikeuden ratkaisujen avulla. Tutkimuk-
seen on valittu yhteensä viisi (5) Korkeimman oikeuden ratkaisua, joista kaksi koskee tappoa, kaksi
murhaa ja yksi surmaa. Tapon Korkeimman oikeuden ratkaisut ovat molemmat vuodelta 2020
(KKO:2022:77, KKO:2020:33). Murhan Korkeimman oikeuden ratkaisut ovat vuodelta 2022

(KKO:2022:13, KKO:2005:48). Surman Korkeimman oikeuden ratkaisu on vuodelta 1997 (KKO:1997:153).

3 RIKOSOIKEUDEN YLEISET OPIT

Tässä luvussa käsittelemme rikoslain (RL 39/1889) 3 luvun pykälät 1–6 rikosoikeudellisen vastuun yleiset edellytykset, koska rikoslain soveltamista ja tulkintaa ei voi tehdä tarkoituksenmukaisesti ilman edes jonkin asteista tietopohjaa tässä luvussa tarkoitetuista asioista. Käsittelemme pykälät tarpeellisessa laajuudessaan ja samassa järjestyksessä kuin ne rikoslaista ilmenevät, eli *laillisuusperiaate* (3:1), *ajallinen soveltuvuus* (3:2), *laiminlyönnin rangaistavuus* (3:3), *vastuukäraja ja syyntakeisuus* (3:4), *syyksiluettavuus* (3:5), *tahallisuus* (3:6).

3.1 Rikosoikeudellisen vastuun yleiset edellytykset

Rikoslain 3 luvun 1 § mukainen *laillisuusperiaate*:

” Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi.

”Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin”

Oikeusturvasyyt vaativat rangaistusten käytölle tarkat ja täsmälliset edellytykset. Laillisuusperiaate on oikeusturvan tae ja yksilön suoja mielivaltaa ja vallan väärinkäyttöä vastaan. (Lappi-Seppälä ym. 2022, 48.) Rikoksesta saadaan siis tuomita vain silloin, jos rikos on nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi rikoksen tekohetkellä. Hallituksen esityksessäkin (HE 44/2022 vp, 13) mainittu ”ei rikosta ilman lakia” ilmentää pykälän keskeisintä tarkoitusta, rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin.

Tämä kyseinen pykälä pakottaa tuomioistuimet tekemään ratkaisunsa perustuen rikoslajeihin ja rangaistusmääriin, jotka nimenomaisesti rangaistussäännöksissä mainitaan. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ketään ei voida tuomita ankarampaan rangaistukseen kuin kyseisessä rangaistussäännöksessä on säädetty. (Boucht 2019, 25.) Käytännön esimerkkinä tämä voidaan osoittaa niin, että rikoslain 28 luvun 3 § mukaisesta *näpistys* rikoksesta ankarin säädetty rangaistus on sakkoa, joten rangaistussäännöksen mukaisesti tästä rikoksesta ei ole mahdollista tuomita missään tilanteissa vankeutta.

Rikoslain 3 luvun 2 § mukainen *ajallinen soveltuvuus*:

”Rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin.

”Jos tuomittaessa on voimassa toinen laki kuin rikosta tehtäessä, sovelletaan kuitenkin uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen.

*Jos laki on tarkoitettu olemaan voimassa vain määrättyinä aikana, sovelletaan sinä aikana tehtyyn te-
koon tekohetkellä voimassa ollutta lakia, jollei toisin ole säädetty.*

*Jos lakiin sisältyvä rikossäännös saa täsmällisen sisältönsä muualta laista tai sen nojalla annetuista
säännöksistä tai määräyksistä, teon rangaistavuus arvioidaan tekohetkellä voimassa olleiden sään-
nösten tai määräysten perusteella, jollei laissa ole toisin säädetty tai jollei uusi sääntely osoita suh-
tautumisen teon rangaistavuuteen muuttuneen”.*

Keskeisin ja ratkaisevin asia ajallisen soveltuvuuden kohdalla on rikoksen tekohetken määrittäminen (Lappi-Seppälä ym. 2022, 54). Tekohetken määräytymisen perusteella tehdään päätös sovelleta-
vasta laista. Rikoksen tekohetki päättyy silloin, kun rikosentekijä on suorittanut loppuun kyseisen ri-
koksen täyttymiseen johtavat toimet. Jos jokin osa rikoksen tunnusmerkistön mukaisesta toiminnasta
on tapahtunut uuden lain aikana, vanhaa lakia ei voitaisi soveltaa. Jos rangaistava teko edellyttää jo-
tain vahinkoseurausta, ei vahinkoseurauksen ilmenemishetkeä katsottaisi enää tekohetkeksi, koska
teon suorittaminen oli jo tuolloin päättynyt (HE 44/2002 vp, 36–37.) Tästä voidaan tehdä johtopäätös,
että silloin kun tunnusmerkistön mukainen täytetty teko on saatettu päätökseen, on tämä hetki ajalli-
sen soveltuvuuden päätepiste.

Pykälän toisessa momentissa on mainittu poikkeuksesta ajalliseen soveltamiseen. Jos tuomittaessa
olisi voimassa toinen laki kuin tekohetkellä, niin sovelletaan uutta lakia, jos uuden lain soveltaminen
johtaisi lievempään lopputulokseen (HE 44/2002 vp, 37). Tämä tulkinta heijastaa yhteiskunnassa ta-
pahtuvia asennemuutoksia. Olisi kohtuutonta, jos tuomitsemisen perusteena olisi vanha laki, ja uuden
lain mukaan tuomio olisi lievempi.

Rikoslain 3 luvun 3 § mukainen *laiminlyönnin rangaistavuus*:

”Laiminlyönti on rangaistava, jos rikoksen tunnusmerkistössä niin nimenomaan määrätään.

*Laiminlyönti on rangaistava myös, jos tekijä on jättänyt estämättä tunnusmerkistön mukaisen seu-
rauksen syntymisen, vaikka hänellä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen
syntyminen. Tällainen velvollisuus voi perustua:*

- 1) virkaan, toimeen tai asemaan;*
- 2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen;*
- 3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen;*
- 4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan; tai*
- 5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn”.*

Laiminlyönnin kriminalisointi on tärkeä lisä rikosoikeudelliseen vastuuseen, koska joskus saattaa olla niin, että pelkkä passiivisuus voi koitua jonkun toisen ihmisen kohtaloksi. Hallituksen esityksen mukaan laiminlyönnin rangaistavuudella pyritään suojaamaan ihmisten oikeushyviä myös sellaisissa teoissa, joissa toisen henkilön passiivisuus johtaa oikeushyvän loukkaukseen. Laiminlyönnin rangaistavuus voidaan järjestää kahdella erilaisella tavalla, ja ne ovat varsinainen laiminlyöntirikos ja epävarsinainen laiminlyöntirikos. (HE 44/2002 vp, 39.)

Varsinaisesta laiminlyöntirikoksesta on kyse silloin, kun laiminlyönti on nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi, kuten esimerkiksi rikoslain (RL 39/1889) 21 luvun 11 § oleva pelastustoimen laiminlyönti (Lappi-Seppälä 2022, 57). Edellä mainittu rangaistavuus on mainittu rikoslain 3 luvun 3 § ensimmäisessä momentissa: ”Laiminlyönti on rangaistava, jos rikoksen tunnusmerkistössä niin nimenomaan määrätään”.

Epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta on kyse silloin, kun henkilöllä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus toimia ja estää tunnusmerkistössä tarkoitettu teko (HE 44/2002 vp, 39). Epävarsinaista laiminlyöntirikosta sovellettaessa on kyseessä jokin rikoslain 3 luvun 3 § 2 momentin 1–5 kohdassa mainittu vastuuasema tai muu niihin rinnastettava syy. Epävarsinaiseen laiminlyöntirikokseen on kehittynyt joukko ohjeita ja apusääntöjä, joiden mukaan vastuu voi perustua velvollisuuteen suojata jotakin vahingolta (suojeluvastuu) tai velvollisuuteen valvoa muita ihmisiä tai vaaran lähdeä (valvontavastuu). (Lappi-Seppälä 2022, 57.) Tässä työssä ei liene tarkoituksenmukaista mennä syvällisemmin rikoslain 3 luvun 3 § 2 momentin 1–5 kohdissa mainittuihin epävarsinaisen laiminlyöntirikoksen vastuihin.

Rikoslain 3 luvun 4 § mukainen *vastuuikäraja ja syyntakeisuus*:

”Rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta ja on syyntakeinen.

Tekijä on syyntakeeton, jos hän ei tekohetkellä kykene mielisairauden, syvän vajaamielisyyden taikka vakavan mielenterveyden tai tajunnan häiriön vuoksi ymmärtämään tekonsa tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta taikka hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään on sellaisesta syyistä ratkaisevasti heikentynyt (syyntakeettomuus).

Jollei tekijä ole 2 momentin mukaan syyntakeeton, mutta hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus taikka säädellä käyttäytymistään on mielisairauden, vajaamielisyyden taikka mielenterveyden tai tajunnan häiriön vuoksi tekohetkellä merkittävästi alentunut (alentunut syyntakeisuus), on rangaistusta määrättäessä otettava huomioon, mitä 6 luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään.

Päihtymystä tai muuta tilapäistä tajunnan häiriötä, johon tekijä on saattanut itsensä, ei oteta syyntakeisuusarvioinnissa huomioon, ellei siihen ole erityisen painavia syitä.

Jos tuomioistuimien jättää rikoksesta syytetyn hänen mielentilansa vuoksi rangaistukseen tuomitsematta, tuomioistuimen tulee, jollei se ole ilmeisen tarpeeton, saattaa kysymys hänen hoidon tarpeestaan selvitettäväksi siten kuin mielenterveyslain (1116/1990) 21 §:ssä säädetään.”

Jotta ihmistä voidaan lain mukaan rangaista, täytyy tiettyjen vähimmäisedellytysten täytyä. Rangaistusvastuu edellyttää, että tekijän henkistä kypsyys- ja psyykkistä terveydentilaa koskevat vähimmäisedellytykset täyttyvät. Jos edellä mainitut edellytykset täyttyvät, on henkilö syyntakeinen ja voidaan tuomita rangaistukseen täysimääräisesti. Jos jokin edellä vaadituista edellytyksistä jää täyttymättä, on henkilö syyntakeeton tai alentuneesti syyntakeinen. Lähtökohtana on, että ihmiset ovat syyntakeisia. Täytyy siis erikseen aina näyttää toteen ne faktat, joiden perusteella rikoksentekijä olisi syyntakeeton. Nämä syyntakeettomuuden kriteerit liittyvät esimerkiksi tekijän ikään, mielentilaan- ja terveyteen. (HE 44/2002 vp, 46/Lappi-Seppälä 2022, 60.)

On huomattava, että vaikka rikoslain 3 luvun 4 § on mainittu erillisissä momenteissa vastuuikäraja ja syyntakeettomuus, niin liittyvät ne vahvasti toisiinsa. Hallituksen esityksen mukaan alle vahvistetun ikärajan alle jäävät tekijät (rikollisen teon) ovat syyntakeettomia (HE 44/2002 vp, 46). Suomi on ratifioinut YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen, jonka 40 artiklan 3 kohdan alakohta a edellyttää, että sopimukseen sitoutuneiden valtioiden on asettava rikosoikeudellinen vastuuikäraja kansalliseen lainsäädäntöönsä (SopS 60/1991). Yhteiskunnassa on ollut useasti keskustelua vastuuikärajan alentamiseksi, koska on pelätty nuorisorikollisuuden kasvua, jos rikollisen teon (alle 15-vuotiaan tekemä rikostunnusmerkistön täyttävä teko) tekevää henkilöä ei voida rangaista. Hallituksen esityksessä on otettu kantaa tähän yhteiskunnalliseen huoleen. Hallituksen esityksen mukaan mitä nuoremmista ikäryhmistä on kyse, sitä suurempi merkitys on muilla kuin rikosoikeudellisilla keinoilla (HE 44/2002 vp, 47).

Syyntakeettomuutta arvioidaan kahdella tapaa, jotka ovat lääketieteellinen ja psykiatrinen (mm. mielisairaus, syvä vajaamielisyys, vaikea-asteinen mielenterveyden tai tajunnan häiriö). Syyntakeettomuuden edellytyksenä on siis se, että tekijä kärsii tekohetkellä psyykkisestä poikkeavuustilasta. (HE 44/2002 vp, 48.) Toiseksi edellytykseksi tulee psykologisnormatiivisen kriteerin täytyminen, joka tarkoittaa psyykkisen poikkeavuustilan vaikuttavuutta tekoa koskevaan ymmärryskykyyn tai kontrollikykyyn. On myös erittäin tärkeätä muistaa, että vaikka syyntakeettomuutta arvioidaan edellä mainituin keinoin, on syyntakeettomuuden arviointi silti oikeudellista arviointia. Merkittävää on tekijän psyykkisen poikkeavuustilan vaikuttavuus tekijän kykyyn ymmärtää ja arvioida tekoaan tai tekonsa oikeudellisesti-moraalista luonnetta taikka kykyä kontrolloida käyttäytymistään. (Lappi-Seppälä 2022, 61–62.)

Syyntakeisuusarviointi tehdään aina rikoksen tekohetken mukaan ja arviointiin ei vaikuta se, jos psyykkinen poikkeavuustila on teon jälkeen poistunut. Sama toimii myös toistenpäin, eli jos psyykkinen poikkeavuus ilmenee vasta tekohetken jälkeen, ei tällä ole merkitystä syyntakeisuusarviointia tehdessä, (Lappi-Seppälä 2022, 63/HE 44/2002 vp, 64.)

Mielentilatutkimuksen mahdollistaa oikeudenkäymiskaaren (OK 4/1734) 17 luvun 37 §. Rikoksenteikijän mielentila määrätään tutkittavaksi tuomioistuimen toimesta, jos tuomioistuin on todennut vastaajan menetelleen syytteessä kuvatulla tavalla, vastaajan mielentilan tutkiminen on perusteltua ja vastaaja suostuu mielentilan tutkimukseen tai hän on vangittuna tai häntä syytetään rikoksesta, josta voi seurata ankarampi rangaistus kuin vuosi vankeutta. Mielentilatutkimus voidaan myös tehdä esitutkiminnan aikana tai ennen pääkäsittelyä, jos rikoksenteikijä on tunnustanut teon tai mielentilatutkimuksen tarve on muutoin selvä (OK 17:37.2).

Mielentilatutkimuksesta tulee aina kaksi syytetyn mielentilaa koskevaa lausuntoa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tehtävänä on osoittaa laitos, jossa mielentila tutkitaan. Mielentilatutkimus sisältää THL:n osoittaman laitoksen tutkivan lääkärin lausunnon sekä THL:n oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnan lausunnon. On otettava huomioon, että tuomioistuin ei ole sidottu näihin lausuntoihin, vaan voi tehdä itsenäisesti päätöksen syyntakeisuudesta. (Lappi-Seppälä 2022, 63.)

Lopuksi mainittakoon vielä, että rikoslain 3 luvun 4 § 4 momentin mukaista päihtymystä tai muuta tilapäistä häiriötä, johon tekijä on itsensä saattanut, ei huomioida syyntakeisuusarvioinnissa, ellei siihen ole painavia syitä (Lappi-Seppälä 2022, 63). Erityisen painavina syinä on hallituksen esityksessä mainittu tilanteet, joissa humaltuminen on tapahtunut vahingossa tai on ollut voimakkuudeltaan täysin ennakkoimaton, eikä juopumus ole itse hankittu (HE 44/2002 vp, 65).

Rikoslain 3 luvun 5 § mukainen *syyksiluettavuus*:

” Rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallisuus tai tuottamus.

Jollei toisin säädetä, tässä laissa tarkoitettu teko on vain tahallisena rangaistava.

Mitä 2 momentissa säädetään, koskee myös muualla laissa tarkoitettua tekoa, josta ankarimmaksi rangaistukseksi on säädetty enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta tai jota koskeva rangaistus säännös on annettu tämän lain voimaantulon jälkeen”.

Tämä pykälä ilmentää koko rikoslain keskeisimmän elementin, eli sen, milloin rikos on ylipäättänsä rangaistava. Tämän pykälän tulkinnoista ilmenee myös matalin rangaistusvastuun taso, joka on tuottamus. Rangaistusvastuun edellytys on siis pääsääntöisesti tahallisuus, mutta vähintään tuottamus. Jäljempänä käsitellään tarkemmin näitä kahta rikosoikeudellista edellytystä. Jos rikoslain pykälissä ei mainita, onko teko rangaistavana tahallisena tai tuottamuksena, niin silloin teko on automaattisesti rangaistava vain tahallisena, koska tahallisuus on tämän lain pääsääntö.

Rikoksen tunnusmerkistön täyttävän teon tulee siis perustua tekijän omiin valintoihin. Syyllisyysperiaate (ei rangaistusta ilman syyllisyyttä) takaa sen, että valtio ei puutu yksilön elinpiiriin tarpeettomasti. Puuttuminen tulee kyseeseen silloin, kun yksilö on omien valintojensa seurauksena rikkonut lakia (HE 44/2002 vp, 69.)

Pykälän kolmannessa momentissa säädetään rikoslain ulkopuolisten kriminalisointien syyksiluettavuudesta ja momentin sisällöstä voidaan erottaa kolme eri ryhmää. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne rikokset, joista ankarin säädetty rangaistus on 6 kuukautta vankeutta ja tähän liittyy vaatimus tuottamuksellisen teon nimenomaisesta rangaistavuudesta. Toiseen ryhmään kuuluvat rikoslain ulkopuoliset kriminalisoinnit, joista on säädetty rikoslain yleisten oppien uudistuksen voimaantulon jälkeen – eli 1.1.2004 jälkeen. Tätä ryhmää koskevat myös tuottamuksen nimenomainen rangaistavaksi säätäminen. Kolmanteen ryhmään kuuluvat rikoslain ulkopuoliset rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on maksimissaan 6 kuukautta vankeutta ja ne ovat säädetty 31.12.2003 tai ennen sitä. (Lappi-Seppälä 2022, 65.) Kahta edellä mainittua kriminalisointeja ei koske yleinen tahallisuusvastuu, vaan tuottamus voidaan ratkaista tapauskohtaisesti ottamalla huomioon säännösten yhteys, tarkoitus ja tehtävä (HE 44/2002 vp, 71).

Rikoslain 3 luvun 6 § mukainen *tahallisuus*:

”Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä”.

Tahallisuuden keskeisenä asiana pidetään sitä, kuinka tekijä on asennoitunut teon ja seurauksen väliseen suhteeseen tai tietyn olosuhteen käsillä oloon. Tahallisuus on siis rikoskäsitteen subjektiivinen elementti. Teon, kausaliteetin, vaaran ja teon huolimattomuuden käsitteet ovat tunnusmerkistöjen objektiivisia elementtejä. Tahallisuudessa keskeinen asia on tekijän suhtautuminen omaan tekoonsa objektiivisesti ajateltuna. (Boucht & Frände 2019, 58.)

On tärkeä erottaa tahallisuus ja huolimattomuus (tuottamus). Jos henkilö tekee tahallisen rikoksen, hän tekee enemmän tai vähemmän tietoisesti päätöksen suojeltua oikeushyvää vastaan. Tämä elementti puuttuu huolimattomuudessa tehdystä teosta, jolloin tekijällä on toisenlainen suhde tekoonsa, jonka seurauksena myös rangaistusasteikko on lievempi. (Boucht & Frände 2019, 58.)

Tahallisuutta koskevassa opissa peittämisperiaate on ratkaisevassa roolissa. Tahallisuuden on katettava kaikki rikoksen tunnusmerkistön mukaiset seikat ja tämä koskee myös teon seurauksia sekä olosuhteita (Boucht & Frände 2019, 58). Esimerkkinä voidaan mainita niskoittelu poliisia vastaan (RL 16:4). Tekijän tulee mieltää, että hän on tekemisissä poliisin kanssa (olosuhde) ja tekijän tulee tietoisesti jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi antaman käskyn tai kiellon.

Tahallisuus jaetaan seuraustahallisuuteen ja olosuhdetahallisuuteen. Käsittelemme seuraavaksi seuraustahallisuuden, joka voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat tarkoitustahallisuus, varmuustahallisuus ja todennäköisyystahallisuus (HE 44/2002 vp, 72–73).

Dolus determinatus (tarkoitustahallisuus) on tahallisuuden niin sanottu ylin ja moitittavin aste, eli tekijä on tarkoittanut aiheuttaa tunnusmerkistössä tarkoitetun teon. Se osoittaa tarkoitusta toimia vasten toisten suojattuja etuja. Kriminalisoitu seuraus on siis se syy, miksi tekijä ryhtyi tekoon. On huomattava, että tarkoitustahallisuus ei edellytä arviota onnistumisen mahdollisuudesta, mutta oikeuskirjallisuudessa esitetyin vaaditaan kuitenkin, että kyse ei ole vain epärealistisesta toiveajattelusta. (HE 44/2002 vp, 73.)

Dolus directus (varmuustahallisuus) on tahallisuuden toinen perusulottuvuus, joka liittyy tekijän tiedolisiin käsityksiin, joista ylimpänä on varmuus tunnusmerkistön toteutumisesta (Lappi-Seppälä 2022, 67). Tekijä ei siis ole tarkoittanut suoranaisesti aiheuttaa seurausta, mutta hän on mieltänyt sen liittyväksi tavoittelemaansa päämäärään, luvalliseen tai luvattomaan. Yleinen esimerkki tästä on tilanne, jossa terroristi asentaa pommin lentokoneeseen tarkoituksenaan surmata valtionpäämies. Kun pommi räjähtää, niin valtionpäämies kuolee, mutta niin kuolee todella moni sivullinenkin. Tässä tilanteessa siis tekijän tahallisuus kattaa myös sivulliset uhrin, koska tekijän on täytynyt pitää sivullisten kuolemaa vähintään varmana (*dolus directus*). (HE 44/2002 vp, 72.)

Dolus eventualis (todennäköisyystahallisuus) on tahallisuusopin kolmas ja alhaisin aste. Todennäköisyystahallisuudessa rikoksentekijä ei ole suoranaisesti tavoitellut ilmenevää seurausta tai pitänyt sen aiheutumista varmana, mutta rikoksentekijä on täytynyt pitää seurausta kuitenkin vähintään varsin todennäköisenä. Ratkaiseva ero tarkoitustahallisuuteen on se, että todennäköisyystahallisuudessa rikoksentekijä ei tarkoita aiheuttaa tiettyä seurausta. Tämä tulkinta perustuu tietomomenttiin, jonka mukaan asetetaan raja sille, jolloin rikoksentekijällä olisi teon seurauksesta sellaista tietoa, että teon toteuttaminen edellä mainitusta tiedosta huolimatta voitaisiin arvioida tahalliseksi. (Boucht & Frände 2019, 63.) Hallituksen esitöissä on otettu tarkemmin kantaa ilmaisun tarkoitukseen ja siellä mainitaan, että: ”Ilmaisulla on tarkoitus kytkeä tahallisuusvastuu alkavaksi pisteestä, jossa tekijä pitää seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä. Jos molemmat vaihtoehdot ovat tekijälle yhtä uskottavia, tekoa ei voida pitää tahallisenä.” (HE 44/2002 vp, 87.)

Todennäköisyystahallisuuden arvioinnissa pitää olla todennäköisempää, että seuraus syntyy kuin se, että sitä ei syntyisi. Tämä tarkoittaa prosentuaalisesti ajateltuna 51 prosentin todennäköisyyttä. Prosentuaalinen määritelmä on koettu haasteelliseksi ottaen huomioon hypoteettiset arviot rikoksentekijöiden tietotasosta. Tuomioistuinratkaisussa tätä 51 prosentin todennäköisyyttä kuvastavat esimerkiksi seuraavat lauseet: ”on täytynyt pitää”, ”on täytynyt ymmärtää”, ”olisi pitänyt käsittää”. (Boucht & Frände 2019, 63.)

Arvioitaessa objektiivisesti mitä rikoksentekijän tulisi mieltää hänen teoistaan se arvioidaan niin sanottu yleisellä elämänkokemuksella - kadunmiehen käsityksellä (Boucht & Frände 2019, 63). Jos ihminen ampuu toista ihmistä ampuma-aseella rintaan, on tämä yleisen elämänkokemuksen perusteella

tunnettua ja tiedettyä, että se saattaa johtaa toisen henkilön vakavaan loukkaantumiseen tai kuolemaan. Edellä mainitussa teossa rikosentekijän on todella vaikea perustella, että hän ei olisi tiennyt näistä riskeistä. Kyseisessä tilanteessa on siis lähestulkoon samantekevää, mitä rikosentekijä antaa selitykseksi poliisille ja tuomioistuimelle, ellei kysymykseen tule syyntakeettomuuteen viittaavia tekijöitä.

Tahallisuusarvioinnissa on otettava myös huomioon, jos rikosentekijä on arvioinut teon seurauksen todennäköisyyden liian matalaksi, eli tehnyt todennäköisyysarvioinnin, mutta on päätenyt siihen, että seurauksen todennäköisyys oli pienempi kuin se todellisuudessa oli, ei teko ole tällöin tahallinen (Boucht & Frände 2019, 64).

Olosuhdetahallisuus on tahallisuusopin toinen jaottelu ja sillä viitataan muihin tunnusmerkistötekijöihin. Olosuhde kuvastaa tunnusmerkistössä ilmeneviä seikkoja, joiden pitää täytyä, että rikoksen objektiivinen puoli täytyisi. (HE 44/2002 vp, 73.) Esimerkkinä lapsenraiskaus, jossa rikosentekijän tulee olla tietoinen siitä, että hän on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa. Peittämisperiaate siis vaatii, että rikosentekijän tahallisuus peittää kaikki tunnusmerkistötekijät, eli rikosentekijän täytyisi pitää vähintään varsin todennäköisenä, että hän on sukupuoliyhteydessä alle 16-vuotiaan lapsen kanssa. Jos tahallisuus puuttuu, kyseessä ei ole tahallisena rangaistava lapsenraiskaus.

3.2 Vastuuvapausperusteita

Rikoslain 4 luvun mukaiset *vastuuvapausperusteet*:

Rikoslain 4 luvun 4 § mukaisesta hätävarjelusta on kysymys, kun puolustaudutaan oikeudetonta hyökkäystä vastaan, joka on välitön ja uhkaava. Hätävarjeluna tehtyä puolustustekoa arvioidessa on otettava huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, henkilöt sekä muut olosuhteet. Hätävarjelulla pyritään suojelemaan yksilön oikeushyviä, esimerkiksi omaa henkeä ja terveyttä. Puolustautumisella voidaan siis tarkoittaa tekoa, joka täyttäisi normaalissa tilanteessa jonkin rikoksen tunnusmerkistön, esimerkiksi pahoinpitelyn. Rikoslaki ei määrittele tarkasti missä puolustettavuuden raja menee esimerkiksi silloin, kun henkilö puolustaa voimakeinoin omaa henkeä ja terveyttä kohdatessaan välittömän oikeudettoman hyökkäyksen. Jotta voidaan puhua oikeudettomasta hyökkäyksestä, on hyökkääjän toimittava tahallisesti tai huolimattomasti (Boucht & Frände 2019, 74).

Hätävarjelu antaa jokaiselle oikeuden voimakeinoin puolustautua oikeudellisesti suojattuun intressiin voimakeinoja käyttämällä. Tässä on nimenomaan siitä, että on oikeus puolustautua, mutta puolustautuminen ei aina liene se järkevin vaihtoehto. (Boucht & Frände 2019, 73.)

Rikoslain 4 luvun 5 § kerrotaan pakkotilasta, joka liittyy läheisesti hätävarjeluun. Rikoslaisissa pakkotila on määritelty seuraavasti: ” *Muun kuin edellä 4 §:ssä tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet*”. Laissa puhutaan välittömän ja pakottavan vaaran torjumisesta, eli toisin sanoen oikeudellisen edun suojaamiseksi, kun muita keinoja ei ole käytettävissä. Yleisimpiä puolustettavia oikeudellisia etuja ovat henki ja terveys, vapaus sekä omaisuus. Pakkotilassa tulee huomioida, että pakkotilan intressi arvioidaan subjektiiviselta kannalta, eli pelastettavan intressin tulee olla suurempi kuin uhrattavan intressi (Boucht & Frände 2019, 114).

Rikoslain 4 luvun 6 § säädetään voimakeinojen käytöstä vastuuvapautusperusteena. Laissa määritellään voimakeinojen käytön oikeudesta, kun kyseessä on virkatehtävä tai muun siihen rinnastettavan syyntoimituksen hoitamiseksi. Voimakeinoja käytettäessä saadaan turvautua vain tehtävän suorittamiseen vaadittaviin voimakeinoihin, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, tehtävän kiireellisyys ja tärkeys, vastarinnan vaarallisuus sekä muut olennaiset seikat huomioon ottaen. Tässä pykälässä määritellyt voimakeinot liittyvät keskeisesti hätävarjeluun ja pakkotilaan. Hätävarjelu ja pakkotilassa on oikeus käyttää puolustettavia voimakeinoja, joiden käyttäminen muuten olisi rangaistavaa.

4 TAPON, MURHAN JA SURMAN TUNNUSMERKISTÖT

4.1 Tapon tunnusmerkistö

Rikoslaki 21:1:

”Joka tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeuteen määräajaksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava”.

Tapon tunnusmerkistön kuvaus on melko selkeä: Se, joka tappaa toisen. Tapon tunnusmerkistössä ei oteta kantaa tekotapaan tai täytöntöönpanoon. Tämä tarkoittaa, että rikos voidaan toteuttaa monia erilaisia tekotapoja hyödyntäen. Tekotavan valinnasta huolimatta edellytetään, että teolla ja siitä syntyneellä seurauksella tulee olla syy-yhteys seuraukseen joka, teon kautta on syntynyt. (Lappi-Seppälä ym. 2022, 575.) Esimerkiksi jos henkilöä lyödään nyrkillä päähän ja henkilö kaatuu iskun voimasta maahan ja lyö päänsä. Tämän vuoksi hänet kuljetetaan ambulanssilla sairaalaan, mutta matkalla ambulanssi ajaa kolarin, jossa uhri menehtyy. Seurauksena siis uhrin menehtyminen, mutta tilanteessa ei yleisen kokemuksen kautta voida olettaa nyrkin iskun seurauksen olevan ennalta arvattava.

Tahallisuutta ja sen eri asteita on käsitelty tässä opinnäytetyössä jo aiemmin, joten niitä ei tässä luvussa käydä erikseen uudelleen. Tappo edellyttää aina kuitenkin tahallisuutta ja tahallisuuden tulee kattaa tunnusmerkistökäsitteet kokonaisuudessaan. Vaikka tahallisuusvaatimus ei täyttyisi, voidaan tekijä kuitenkin tuomita esimerkiksi kuolemantuottamuksesta tai törkeästä kuolemantuottamuksesta. (Lappi-Seppälä ym. 2022, 576.) Esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö A ampuu kerrostalon oven läpi haulikolla tarkoituksenaan surmata asunnon sisällä oleva henkilö B. Asunnossa sisällä ollut henkilö B pakenee parvekkeelle laukauksia ja horjahtaa kaiteen yli, tippuu maahan ja kuolee, haulikolla ampujaa tuskin tulisi tuomitsemaan tilanteessa taposta, vaikka hänen tekonsa on osittaisessa syy-yhteydessä maahan tippuneen kuolemaan. Tilannetta voitaisiin arvioida todennäköisyystahallisuuden kautta: pystyikö ampuja pitää vähintään varsin todennäköisenä, että asunnossa ollut henkilö pakenee parvekkeelle, tippuu sieltä alas ja kuolee? Kadunmiehen käsityksellä tällaista tapausta ei voida syyksilukea haulikolla ampuneelle henkilölle. Tapon yritys voisi tulla kyseeseen, mutta tämä arviointi jätetään tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

Henkirikoksissa voidaan sanoa seurauksen olevan muuttumaton ja tämän vuoksi rikoksen törkeysastetta määritellään tekijän motivaation ja tekoavan kautta. Tappo katsotaan henkirikoksen perustyyppiksi suomen rikoslain mukaisesti. Jos teko tapa tapossa on erityisen törkeä ja raaka on kyseessä murha. Jos henkirikos puolestaan tehdään niin, että siinä on lieventäviä olosuhteita, on kyseessä surma. Tapon tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa ja kartoituksessa onkin tärkeää tarkastella myös näiden kahden muun murhan ja surman tunnusmerkistöjä. (Lappi-Seppälä ym. 2022, 575.)

4.2 Murhan tunnusmerkistö

Rikoslaki 21:2

”Jos tappo tehdään

1) vakaasti harkiten,

2) erityisen raa’alla tai julmalla tavalla,

3) vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai

4) tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava murhasta vankeuteen elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava”.

Murha on henkirikoksista ankarimmin rangaistu teko, sillä täysi-ikäisenä ja syyntakeisena tehdystä murhasta tuomitaan aina elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Poikkeus tähän on alle 18-vuotiaat tekijät. Alle 18-vuotiasta tekijää ei voida tuomita elinkautiseen vankeusrangaistukseen, vaan esimerkiksi alle 18-vuotiaana tehdystä murhasta voidaan tuomita maksimissaan 12 vuoden vankeusrangaistukseen (RL 6:8).

Murha tulee kyseeseen silloin, kun tappo on tehty erityisen raskauttavissa olosuhteissa ja nämä olosuhteet ilmenevät tunnusmerkistön kvalifiointiperusteista, joita on neljä kappaletta, joita käsitellään seuraavaksi.

Ensimmäinen kvalifiointiperuste on vakaata harkintaa, joka tarkoittaa sitä, että tekijä on harkiten ja suunnitelmallisesti toteuttanut tekonsa (Lappi-Seppälä ym. 2022, 587). Tämä kvalifiointiperuste on myös mainittu rikoslain 6 luvun 5 § koventamisperusteena, joka ilmentää jo itsessään sitä kuinka moitittavaa harkintaa ja suunnitelmallisuutta on rikosnimikkeestä riippumatta. Korkeimman oikeuden ratkaisun (KKO 1980 II 59) mukaan tämän kvalifiointiperusteen täytyminen ei edellytä sitä, että teko toteutetaan täysin ennalta laaditun suunnitelman mukaisesti. Tiivistetysti ratkaisussa todettiin, että alkuperäisestä surmaamissuunnitelmasta poikkeaminen täyttäisi silti vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen, vaikka itse surmaamistapa on erilainen kuin tekijä on alun perin suunnitellut. Vakaan harkinnan tulee kohdistua johonkin tiettyyn ihmiseen, sillä jos tekijä suunnittelee toisen henkilön surmaamista, mutta yllättäen surmaakin jonkun toisen henkilön, ei kvalifiointiperuste vakaasta harkinnasta täyty (Lappi-Seppälä ym. 2022, 587).

Vakaan harkinnan kvalifiointiperuste täytyisi myös silloin, kun teko on varustauduttu hankkimalla surmatyöhön tarvittavia välineitä, kuten esimerkiksi ase ja panoksia. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä (KKO 1988:73) on perusteltu vakaata harkintaa sillä, että tekijällä on ollut useita tunteja aikaa harkita toimintaansa. On kuitenkin huomattava, että kaikki arvioitavat tilanteet ovat erilaisia, joten jokaiseen tapaukseen koskevia tulkintaohjeita on mahdotonta tehdä.

Toisena kvalifiointiperusteena on erityinen raakuus ja julmuus. Raakuudella ja julmuudella tarkoitetaan teon todellista teko tapaa, ei sitä miltä teko ulkoisesti näyttää (HE 94/1993 vp. 93). Teon tulee siis olla uhrilleen erityisen tuskallinen ja raaka, josta osoituksena voisi toimia tekovälineet ja tapa, jolla teko on toteutettu. Jos surmaaminen on kestänyt pitkään, tuottaa se kiistämättä tuskaa uhrilleen ja se kertoo myös tekijän raakuudesta ja piittaamattomuudesta. (Lappi-Seppälä ym. 2022, 593.)

Raakuuden ja julmuuden välille ei ole lain esitöissä tehty eroa, mutta oikeuskirjallisuudessa on. Oikeuskirjallisuuden mukaan erityisen raaka teko tapa liittyy esimerkiksi epätavalliseen teon tapaan, joka saattaisi herättää kysymyksen: ”voiko ihminen tehdä tällaista?”. Erityinen julmuus arvioitaisiin uhrin subjektiivisesta näkökulmasta, eli uhrin puolustuskyvyttömyys, kärsimykset ja tuskat. (Matikkala

2000, 45. Frände ym. 2020, 231.) Tämä kvalifiointiperuste voisi olla yksittäisen poliisihenkilön näkökulmasta helpoin tunnistaa, koska jos uhri on surmattu erityisen raakalla ja julmalla tavalla, sen kyllä huomaa uhriin kohdistuneesta väkivallasta.

Raakuuden ja julmuuden kvalifiointiperusteen arvioinnissa ei oteta huomioon toimia, jotka on kohdistettu uhriin kuoleman jälkeen. Uhrin ruumiin paloittelu tai hävittäminen ei kerro enää surmaamisteon raakuudesta, mutta tekijästä itsessään se kertoo. On myös otettava huomioon, että jos uhrin ruumiin paloittelu on suunniteltu ennalta, voi se täyttää vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen ja tehdä murhasta kokonaisuutena arvioiden törkeän. (Lappi-Seppälä ym. 2020, 599.)

Kolmantena kvalifiointiperusteena on se, että tappo on tehty vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Kvalifiointiperuste ei sisällä tarkkaan määrättyä tekotapaa, vaan merkitystä on konkreettinen tilanne, joka on aiheuttanut yleistä vakavaa vaaraa HE 94/1993 vp. 93.). Jos henkilö surmataa käyttämällä räjähteitä tiuhaan asutulla alueella aikaan, jolloin on paljon sivullisia liikenteessä, voisi tämä kvalifiointiperuste täytyä.

Neljäntenä kvalifiointiperusteena mainitaan virkamiehen tappaminen hänen ollessa viran puolesta ylläpitämässä yleistä järjestystä tai turvallisuutta tai virkatoimen vuoksi. Tämän kvalifiointiperusteen keskeisin tarkoitus on antaa korostettu suoja etenkin poliiseille ja esimerkiksi vanginvartijoille. Poliisin poliisilain mukainen tehtävä on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, joten poliisit ovat velvollisia puuttumaan häiriötilanteisiin, joissa he asettavat itsensä alttiiksi väkivallalle ja sen riskille. On huomattava, että virkamiehen surmaaminen esimerkiksi parisuhteessa syntyneestä mustasukkaisuudesta ei kuulu tämän säännöksen soveltamiseen.

Kun yksi tai useampi edellä mainittu kvalifiointiperuste täyttyy, tulee vielä yksi tunnusmerkistökäsitteitä huomioida, ja se on kokonaisarvostelu. Rikoksen tulee olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lain esitöissä ei oteta suuremmin kantaa kokonaisarvostelua koskevaan sisältöön, mutta siellä todetaan kuitenkin niin, että tapon tunnusmerkistöä selkeästi törkeämpi teko voidaan arvioida murhaksi (HE 94/1993 vp. 93–94).

Lain esitöissä on huomioitu murhan tunnusmerkistön kvalifiointiperusteiden ilmentyminen. Jos murhan tunnusmerkistössä vakaa harkinta ja erityinen raakuus ja julmuus täyttyy ns. kirkkaasti, voisi näiden tunnusmerkistökäsitteiden arviointi tehdä rikoksesta myös kokonaisuutena arvioiden törkeän.

Konkreettisia kokonaisarvosteluun vaikuttavina seikkoina voidaan mainita esimerkiksi tekijän ja uhrin välinen suhde. Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 2005:48) todetaan, että teko on ollut kokonaisuutena arvioiden törkeä, koska se on kohdistunut tekohetkellä tekijän huolenpidosta riippuvaiseen puolustuskyvyttömään pikkulapsen tasolla olevaan henkilöön, joka ei antanut teolle millään tavoin aihetta. Tästä voidaan päätellä, että tekijän ja uhrin välinen suhde on raskauttava tekijä arvioitaessa teon kokonaistörkeyttä.

4.3 Surman tunnusmerkistö

Rikoslaki 21:3:

“Jos tappo, huomioon ottaen rikoksen poikkeukselliset olosuhteet, rikoksentekijän vaikuttimet tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava surmasta vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava”.

Henkirikoksia tapahtuu usein poikkeuksellisissa olosuhteissa. Monissa henkirikoksissa taustalla saattaa olla erilaisia riitatilanteita, provosointia tai muuta vihanpitoa. Joissain henkirikoksissa taustalla puolestaan saattaa olla tekijän voimakas stressitila ja uupumus. Tapon tunnusmerkistön kohdalla puhuttiin rikosta lieventävistä olosuhteista. Vuonna 1995 rikoslakia uudistettiin niin, että lievempien olosuhteiden vallitessa tapon lievemmäksi tunnusmerkistöksi nimettiin surma. Perusteluksi lievempiä olosuhteita sovellettaessa on esimerkkinä laissa mainittu rikoksentekijän vaikuttimet ja poikkeukselliset olosuhteet. Lisäksi teko tulee olla tehty kokonaisuudessaan lievempien olosuhteiden vallitessa. (Lappi-Seppälä ym. 2022, 606.)

Rikoksentekijän vaikuttimet lievennysperusteena viitataan lain esitöiden mukaan niin kutsuttuihin säälistä tehtyihin henkirikoksiin, jotka aiemmin arvosteltiin pyynnöstä surmaamista koskevien säännösten ja tunnusmerkistön mukaisesti (HE 94/1993 vp, 94). Tähän liittyy myös erityistapauksena tilanteet kuoleman avustamisesta, joissa uhri on sellaisessa tilassa, että ei pysty itse esittämään enää pyyntöä surmaamisesta (Lappi-Seppälä ym. 2022, 608).

Poikkeukselliset olosuhteet voivat tulla kyseeseen tilanteissa, joissa rikos näyttäytyy ainoana keinona ja ulospääsynä kyseisessä tilanteessa. Lain esitöissä mainitaan tällaisiksi tilanteiksi esimerkiksi pitkään jatkuneet perheväkivaltatilanteet. Toisena esimerkkinä mainitaan tilanteet, joissa tekijä päätyy surmaamaan toisen henkilön valtavan järkytyksen vuoksi, jonka on kokenut ilman, että kyseeseen tulisi vähentynyt syyntakeisuus (HE 94/1993 vp, 94). Näiden tilanteiden lisäksi kyse voi usein olla hätävarjelua muistuttavista tilanteista kuten myös tilanteista, joissa taustalla on tekijän voimakas pitkälle jatkunut provosointi (Lappi-Seppälä ym. 2022, 606).

Surma on erityinen tunnusmerkistö laissa ja se on määritelty poikkeuksellisesti sovellettavaksi erinäisiin poikkeustilanteisiin. Surmasta tuomitseminen oikeusasteissa on huomattavasti harvinaisempaa kuin tuomitseminen taposta tai murhasta. Tästä kertoo se, että surmasta annetaan vuosittain vain muutamia tuomioita (Lappi-Seppälä ym. 2022, 608.)

4.4 Tapon erilaisia tekotapoja

Tapon tunnusmerkistön mukaisen teon voi toteuttaa monilla erilaisilla tekotavoilla. Taposta on runsaasti korkeimman oikeuden päätöksiä 1980-luvulta alkaen, joissa tapon tunnusmerkistö on täyttynyt monilla erilaisilla tekotavoilla. Tässä kappaleessa käydään läpi tapon erilaisia tunnusmerkistönmukaisia tekotapoja sekä tehdään rajanvetoa siitä, milloin kyse on tahallisesta henkirikoksesta ja milloin tuottamuksellisesta teosta, eli kuolemantuottamuksesta.

Tarkastellessamme korkeimman oikeuden ratkaisuja kävi ilmi, että yksi yleisiä tapon tekemuotoja on ampuma-aseella ampuminen. Ampumalla toista ihmistä ampuma-aseella tekijän täytyy mieltää vähintään varsin todennäköiseksi, että uhri menehtyy osuman saatuaan. Ampuma-aseet ovat tehty tappamista varten, joten on hyvin vaikea perustella miksi ampuisi toista ihmistä ilman, että olisi tarkoitus tappaa. Lähes millä välineellä tahansa on mahdollista tappaa toinen ihminen, mutta harvemmin ihmiset tappavat toisiaan esimerkiksi pesäpallomailalla.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO:2004:80) mieshenkilö ampui vaimoaan pistoolilla useita kertoja ja vielä vaimon maahan lyhythymisen jälkeen ampui neljä kertaa. Tämän tapauksessa teon tahallisuuden arviointi on ilmeisen helppoa, mutta sitä puoltaa esimerkiksi se, että mieshenkilö oli hakenut toisen panoslippaan ja seurannut naista ulos, jossa oli ampunut tätä vielä uudelleen useita kertoja. Ase ei ole lauennut vahingossa, joten tässä tapauksessa voisi katsoa täytyneeksi tahallisuuden törkeimmän asteen, eli tarkoitustahallisuuden – eli tekijä on tarkoituksella aiheuttanut toisen kuoleman.

Korkeimman oikeuden ratkaisuja tarkasteltuamme ilmeni, että veitsellä tehdyt henkirikokset ovat myös yleisiä ja niitä voidaan tehdä usealla eri tavalla. Puukko on erityisen helppo saada ja kantaa mukana, koska se on helppo piilottaa esimerkiksi vaatteisiin tai reppuun. Ampuma-aseen hankkiminen on huomattavasti työläämpää ja vaikeampaa kuin puukon hankkiminen, joka ei vaadi ampuma-aseen kaltaisia lupia. Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO:2000:29) henkilö oli humalatilassa surmannut 5-vuotiaan lapsen isokokoisella puukolla pistämällä tätä leukaan ja niskaan sekä viiltämällä kaulaan. Tekijä oli vielä yrittänyt puukottaa lapsen äidin, joka pääsi pakenemaan paikalta. Tällaisissa tapauksissa tekijän tahallisuutta arvioidaan ensin tekemällä mielentilatutkimus, koska voidaan yleiseltä kannalta todeta, että 5-vuotiaan puolustuskyvyttömän lapsen surmaaminen puukolla on melko harvinaista ja osoittaa tekijässä erityistä julmuutta ja kysymyksiä henkilön mielentilasta. Samaan tapaukseen liittyen Ville Parkkari (2005) pohtii humalatilaa vaikutusta tekijän mielentilaan ja syyntakeisuuteen. Parkkarin mielestä tapausta olisi selkeyttänyt se, että korkeimman oikeuden ratkaisussa olisi tuotu esille, että kiihtymyksellä ja humalatilalla ei ollut merkitystä teon tahallisuuden ja törkeyden arvioinnissa.

Niin kuin edellä on tullut ilmi, tapon tekotapoja on monia erilaisia ja edellä käsitellyt olivat ehkä yleisimpiä, joita myös näkee uutisissa paljon. Tapon voi toteuttaa myös tavoilla, jotka eivät ole yhtä yleisiä kuin edellä mainitut. Esimerkkinä korkeimman oikeuden ratkaisu (KKO:2004:63), jossa teinipoika surmasi suurin piirtein saman ikäisen teinityön, joka oli sattumalta pyöräillyt häntä vastaan. Poika oli ensin pahoinpidellyt tyttöä niin, että hän oli kaatunut ojaan. Poika oli seisonut ojassa maannen tytön päällä niin, että oli samalla kuristanut ja painanut tytön päätä mutaiseen veteen, jonka seurauksena tyttö oli kuollut. Tahallisuutta arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että tekijän tuli ymmärtää se, että painamalla tytön pää mudansekaisen veden alle ja tukkimalla tämän hengitystiet kuristamalla, olisi seurauksena varmuudella tytön kuolema (Parkkari 2005).

Oikeuskäytännössä on myös muunlaisia tekotapoja kuin edellä mainittuja, kuten ajoneuvolla tehdyt tapot (KKO:2004:120), pahoinpitelemällä tehdyt tapot (KKO:2005:7) sekä myrkyttämällä tehdyt tapot (KKO:2005:48).

Seuraavaksi käydään läpi erilaisia korkeimman oikeuden ratkaisuja, joissa pohditaan täyttääkö teko tapon, surman vai murhan tunnusmerkistön. Avaamme ratkaisujen keskeisen sisällön, tekotavan eri oikeusasteiden tuomiot.

5 KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAISUT

Tässä osiossa käsittelemme viisi korkeimman oikeuden ratkaisua, joiden pohjalta teemme pohdintaa myöhemmässä vaiheessa. Tässä osiossa emme tee johtopäätöksiä eri oikeusasteiden ratkaisuista, johtopäätökset tulevat luvussa 6. Esittelemme ensiksi tapauksen sisällön, jonka jälkeen avaamme kaikkien kolmen oikeusasteen tuomiopäätelmän. Ensimmäiseksi käräjäoikeus, toiseksi hovioikeus ja kolmanneksi korkein oikeus. Pyrimme avaamaan eri oikeusasteiden perustelut, jos niitä on ratkaisussa avattu.

Pyrkimyksenämme oli ottaa tähän tutkimukseen mahdollisimman uusia korkeimman oikeuden ratkaisuja. Uusia ratkaisuja oli löydettävissä hyvin taposta ja murhasta, mutta surman sekä yhden tapon korkeimman oikeuden ratkaisut ovat vanhoja, surman korkeimman oikeuden ratkaisu on vuodelta 1997 ja toinen tapon korkeimman oikeuden ratkaisusta on vuodelta 2005.

5.1 KKO:2022:77

Tapauksessa oli kysymys siitä, syyllistykö A murhaan vai tappoon. A oli antanut hänen päihtyneelle puolisolleen B:lle ensin tämän tietämättä unilääkettä, ja B:n nukahdettua A oli antanut B:lle ainakin kaksi kertaa pitkävaikutteista ja kaksi kertaa lyhytvaikutteista insuliinia. B oli tämän seurauksena oksentanut, jonka jälkeen A oli yrittänyt tukehduttaa tätä tyynyllä. Tukehduttamisen jälkeen A oli pistänyt B:tä keittiöveitsellä 10 kertaa kaulan alueelle sekä viiltänyt vasempaan ranteeseen. Näiden tekojen

jälkeen A oli vielä yrittänyt sytyttää B:n vuodevaatteita sekä hiuksia tuleen. A oli lopuksi odottanut tunnin B:n vierellä varmistuakseen, että B:n hengitys lakkaa. A todettiin mielentilatutkimuksessa syynta-keiseksi. (KKO:2022:77.)

Käräjäoikeuden mukaan teko täytti murhan tunnusmerkistön. Käräjäoikeuden tuomiossa katsottiin, että A toimi johdonmukaisesti ja suunniteltiin etukäteen tavan, jolla hän teon toteutti. A oli kertonut käräjäoikeudessa tapahtumista johdonmukaisesti ja seikkaperäisesti, jonka perusteella käräjäoikeus teki johtopäätöksen, että teko tehtiin vakaasti harkiten. (KKO:2022:77.)

Edellä kuvattu tekotapa (huumaaminen, pistäminen, polttaminen, tukehduttaminen) osoitti käräjäoikeuden mukaan sitkeää surmaamispyrkimystä, joka osoitti selkeää tappamistarkoitusta. Tästä syystä tekoa oli pidettävä erityisen raakana ja julmana (KKO:2022:77).

Käräjäoikeuden mukaan teko oli kokonaisuutena arvioiden törkeä sen vuoksi, että teko kohdistui puolustuskyvyttömään henkilöön, ja teon jälkeen A:n tarkoitus oli vielä sytyttää asunto palamaan. Käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen mukaan, vaikka B oli tiedoton, oli hänen silti täytynyt todennäköisesti tuntea kipua ja kärsimystä. (KKO:2022:77.)

Hovioikeuden mukaan teko täytti tapon tunnusmerkistön. Hovioikeuden perusteluiden mukaan vakaan harkinnan perusteluita ei voitu osoittaa pelkästään A:n kertomuksella, koska mielentilatutkimuksen lausunnon perusteella ei voitu sulkea sitä faktaa pois, että A:n kertomus käräjäoikeudessa olisi ollut liioiteltu. Hovioikeuden mukaan myöskään suunnitelmallisuutta ei ollut luotettavalla tavalla osoitettu, koska kaikki surmaamisessa käytetyt tekovälinet olivat jo valmiiksi B:n asunnossa. Vaikka teko oli pitkäkestoinen ja A:lla oli aikaa harkita tekoansa eri surmaamistapojen välillä, ei vakaan harkinnan voineen katsoa täyttyneen pelkästään sen perusteella, että surmaaminen ilmensi tekijässä päämäärätietoista sekä johdonmukaista toimintaa. Hovioikeuden mukaan surmaamisessa käytetyt tekotavat olivat lievempiä verrattuna oikeuskäytännössä ilmenneisiin tekotapoihin, jotka arvioitiin erityisen raakaksi ja julmaksi. Teko ei ollut erityisen raaka tai julma. (KKO:2022:77.)

Korkein oikeus tuli samaan johtopäätökseen rikosnimikkeen osalta kuin hovioikeus, mutta korotti hovioikeuden rangaistusta taposta 10 vuodesta 11 vuoteen. Korkeimman oikeuden mukaan A:n vakaan harkinnan todistelu perustui ainoastaan hänen omaan kertomukseensa, ja väitetystä surmaamissuunnitelmasta ei ollut kerrottu ulkopuolisille. Se, että teko surmaaminen tehtiin vasta B:n nukahdettua ei osoita sitä, että A olisi suunnitellut tekoa. Useat eri tekotavat eivät myöskään sulkeneet pois sitä, että teko olisi voitu tehdä kiihtymystilassa, joka sulkisi pois väitettä suunnitelmallisuudesta. Korkeimman oikeuden perusteluiden mukaan vähäistä vakavimmissa rikoksissa pelkkä vastaajan tunnustus ei riitä syyksilukevaan tuomioon, vaan edellytetään lähtökohtaisesti myös muuta todistelua, jotta voitaisiin vahvistaa vakaan harkinnan täyttyminen. (KKO:2022:77.)

Korkeimman oikeuden mukaan surmaamistavan monivaiheisuus ja käytetyt tekotavat (unilääkkeet, insuliinit, pistäminen, polttaminen) osoittivat tekijässä sitkeää surmaamispyrkimystä, vaikkakin väkivalta itsessään ei ollut laadultaan erityisen voimakasta tai pitkäkestoista. Teko täytti surmaamisen monivaiheisuuden perusteella erityisen raa'an tekotavan tunnusmerkit. (KKO:2022:77.)

Eriyinen julmuus ei korkeimman oikeuden mukaan täyttynyt, koska ei pystytty osoittamaan, että A olisi nimenomaisesti pyrkinyt pitkittämään tekoaan kärsimysten lisäämiseksi tai muuten aiheuttamaan B:lle poikkeuksellisia tuskia (KKO:2022:77).

Teko ei myöskään ollut korkeimman oikeuden mielestä kokonaisuutena arvioiden törkeä. Tätä korkein oikeus perusteli sillä, että erilaisten tekovälineiden käyttäminen ja teon pitkittäminen ei asiassa näytetyn todistelun perusteella näyttäneet olleen teon tarkoitus, vaan teossa ilmenneet useat eri tekotavat johtuivat pikemminkin siitä, että surmaaminen ei ollut muilla keinoilla onnistunut. Korkeimman oikeuden mielestä tätä rikosta ei voida rinnastaa oikeuskäytännössä tyypillisesti murhiksi katsottuihin henkirikoksiin. (KKO:2022:77.)

5.2 KKO:2020:33

Tapauksessa henkilö B oli tavannut henkilö A:n Helsingin Vaasanaukiolla 23.6.2017 noin kello 22.17 jälkeen illalla. Todisteena käytetyn valvontakameranauhan perusteella henkilöt B ja A olivat menneet yhdessä henkilö B:n asuntoon, josta A oli lähtenyt pois noin tunnin jälkeen 24.06.2017 kello 00.20. Tästä muutama päivä myöhemmin 26.6.2017 henkilö B oli löydetty asunnon wc-tiloista menehtyneenä. Oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen perusteella henkilö B:llä oli todettu olevan 19 veitseniskulla ruumiiseen aiheutettua vammaa. Kuolemansyyntutkimuksen mukaan kuoleman oli aiheuttanut kaulalle osunut viiltohaava. (KKO:2020:33.)

Käräjäoikeus katsoi teon täyttävän murhan tunnusmerkistön sijasta tapon tunnusmerkistön. Käräjäoikeus katsoi, että tappoa ei ollut tehty erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, koska rikoksen tekomuoto ja todisteet tapahtumankulusta viittasivat myös yhtä lailla veitsellä paniikinomaiseen huitomiseen eikä niinkään siihen, että teko olisi suunniteltu ja toteutettu surmaamistarkoituksessa. Vaikka veitseniskuja oli ollut lukuisia ja ne olivat sijainneet eri puolilla ruumista, ei käräjäoikeuden mukaan tekotapa julmuudesta huolimatta ollut verrattavissa sellaisiin oikeustapauksiin, joissa oikeuskäytäntö on pitänyt tekoa erityisen raakana tai julmana. Tämän vuoksi käräjäoikeus tuomitsi henkilö A:n taposta. Asianosaiset valittivat tuomiosta hovioikeuteen. (KKO:2020:33.)

Hovioikeus, johon sekä henkilö A että syyttäjät ja asianomistajat valittivat, katsoi tapauksessa Henkilö A:n toimineen päättäväisesti surmaamistarkoituksessa ja tekotavan olleen erityisen raaka ja julma. Perusteluiksi hovioikeus katsoi henkilö B:n olleen tilanteessa puolustuskyvytön maatessaan wc-tilojen lattialla ja iältään 73-vuotias. Väkivalta ja teräaseen iskut olivat olleet voimakkaita ja kohdistettu

kehon arkaluontoisille aluille aiheuttaen suurta kärsimystä ja tuskaa kohdehenkilölle. Hovioikeus tuomitsi henkilö A:n murhasta elinkautiseen vankeusrangaistukseen. A:lle myönnettiin valituslupa koskemaan syytekohtassa 2, joka oli luettu syyksi murhana. Muista syytekohtista valituslupaa ei myönnetty ja hovioikeuden antama tuomio jäi niiltä osin voimaan. (KKO:2020:33.)

A valitti syytekohtan 2 murhatuomiosta korkeimpaan oikeuteen ja perusteli valituksessaan, että olisi syyllistynyt murhan sijasta hätävarjelun liioitteluna tehtyyn tappoon tai toissijaisesti tappoon. Myös rangaistuksen pituuden alentamista vaadittiin. (KKO:2020:33.)

Korkein oikeus katsoi riidattomaksi, että henkilöt A ja B olivat olleet yhdessä 23.6.2017 iltana ja menneet yhdessä henkilö B:n asuntoon, josta hänet löydettiin myöhemmin kuolleen. Korkeimman oikeuden mukaan tapauksessa on valituksen jälkeen kysymys siitä, onko henkilö A syyllistynyt syytekohtan 2 mukaisesti murhaan vai tappoon ja tapauksen olosuhteista, eli voidaanko olosuhteiden perusteella katsoa teon täyttävän hätävarjelun liioittelun tunnusmerkistöä. (KKO:2020:33.)

Henkilö A oli kertonut aiemmin, että kaikki teräaseella tehdyt iskut olivat tulleet kamppailutilanteessa, kun molemmat osapuolet olivat olleet seisaallaan. Tapahtumapaikalla suoritettujen verijälkitutkimusten perusteella johtopäätökset, jotka perustuivat wc-tiloissa olleisiin veriroiskeisiin, viittasivat kuitenkin siihen, että väkivaltaa on tapahtunut myös henkilö B:n jouduttua lattialle. Veriroiskeiden keskittymisestä ja niiden ulkomuodosta voitiin päätellä, että henkilö B ei voinut olla ollut pystyssä roiskeiden syntymishetkellä. Korkein oikeus piti verijälkitutkimuksen lausuntoja luotettavina ja totesi henkilö A:n kertomuksen olleen epäluotettava siltä osin kuin henkilö A oli kertonut kamppailun ja teräaseiden iskujen tapahtuneen. Käräjäoikeus piti todennäköisempänä, että kamppailu on alkanut seisaaltaan ja päätynyt siihen, että henkilö B on ajautunut kamppailun seurauksena alakynteen ja päätynyt lattiatasoon. Useimpien iskujen katsottiin tapahtuneen siis B:n ollessaan lattialla. Todistelusta oli myös pääteltävissä, että henkilö B ei kyennyt lattialla maatesaan puolustautumaan iskuilta kunnolla, ainoastaan torjumaan niitä käsivarsillaan ja yrittämällä päästä lattiatasosta ylös. Tapahtumien kesto on jäänyt epäselväksi, mutta korkein oikeus piti todennäköisenä, että tapahtumat olivat edenneet nopeasti. (KKO:2020:33.)

Korkein oikeus katsoi, että henkilö A:n tekotapa on ollut erityisen raaka ja siinä on ollut myös viitteitä julmuudesta. Korkein oikeus katsoi, että teko ei ole kestänyt pitkään ja vammat kaulanalueen viiltoja lukuun ottamatta olivat jääneet melko pintapuolisiksi. Korkein oikeus vertasi rikosta sellaisiin teräaseella tehtyihin henkirikoksiin, jotka ovat täyttäneet tapon tunnusmerkistön. Korkein oikeus katsoi, että kyseisen teon ei voida katsoa olevan niin paljon tapon tunnusmerkistöä törkeämpi teko, että sitä tulisi pitää kokonaisuutta peilaten murhana. Tämän vuoksi korkein oikeus katsoi henkilö A:n syyllistyneen hovioikeuden syyksi lukeman syytekohtan 2 mukaisesti murhan sijasta tappoon. (KKO:2020:33.)

Henkilö A tuomitaan syytekohtassa 2 luetusta taposta ja hovioikeuden lainvoimaisentuomion mukaisesti syytekohtassa 1 esitetystä vaarallisen esineen hallussapidosta ja syytekohtassa 3 esitetystä törkeästä varkaudesta yhteiseen 11 vuoden vankeusrangaistukseen. (KKO:2020:33.)

5.3 KKO:2022:13

Tapauksessa A oli yhdessä toisen henkilön kanssa tappanut X:n 21-22.5.2018 välisenä yönä. A ja toinen henkilö olivat viestitelleet ennen tekoa ja puhuneet X:n kouluttamisesta viitaten väkivaltaan ja ”Plan B:hen”. A oli ehdottanut toiselle henkilölle 21.5.2018 ”Plan B:n” toteuttamista, koska X oli A:n luona. Viesteissä oli keskusteltu tavasta, jolla teko toteutetaan sekä X:n ruumiin hävittämisestä. X surmattiin viiltelemällä teräaseella, nyrkein lyömällä, lyömällä kivellä, potkimalla, tallomalla, lyömällä teräaseella 33 kertaa ja lopuksi polttamalla. Mielentilatutkimuksen mukaan A oli tekohetkellä alentuneesti syyntakeinen. (KKO:2022:13.)

Käräjäoikeus katsoi teon täyttävän murhan tunnusmerkistön. Perusteluissa todettiin, että teko oli etukäteen suunniteltu ja vastaajat yrittivät peitellä rikosta ja vaikeuttaa sen tutkintaa. Tappo oli tehty vakaasti harkiten ja kovia tuskia aiheuttaen. X:n oli täytynyt tuntea poikkeuksellista kauhua sekä kärsimystä. Käräjäoikeuden mukaan tekotapa ja teon olosuhteet olivat poikkeuksellisen törkeät. (KKO:2022:13.)

Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Korkeimman oikeuden mukaan teko täytti murhan tunnusmerkistön. Esitetyn todistelun perusteella A ja toinen henkilö olivat laittaneet X:lle käsiraudat ja sitoneet tämän jalat. Tämän aikana A ja toinen henkilö olivat uhkailleet, viiltäneet teräaseella ja anastaneet X:n omaisuutta. X oli tämän jälkeen laitettu auton takakonttiin, jonka jälkeen A ja toinen henkilö olivat ajelleet ympäri kaupunkia useiden tuntien ajan ja välillä pysähtyneet pahoinpitelemään X:ää mm. kivellä lyömällä. Surmaamisteon yhteydessä X nostettiin takakontista, jonka jälkeen häneen kohdistettiin väkivaltaa potkimalla, tallomalla ja lyömällä teräaseella yhteensä 33 kertaa, tämän jälkeen X oli menehtynyt. Tämän jälkeen X:n ruumis nostettiin auton takakonttiin. Muutama tunti surmateon jälkeen A ja toinen henkilö valelivat auton sekä X:n ruumiin bensiinillä ja sytyttivät palamaan. (KKO:2022:13.)

Korkein oikeus toteaa jääneen epäselväksi, mitä väkivallantekoja A oli kohdistanut X:ään. A myönsi käräjäoikeudessa lyöneensä X:ää veitsellä kolme kertaa. Murha oli korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan tehty erityisen raakalla ja julmalla tavalla. Esille nousi eri välinein tehty väkivalta ja kuljetusten aikana tehdyt väkivallanteot. Raakaa tekotapaa puolsi myös se, että X oli ennen surmaamistekoa loukkaantunut ja liikuntakyvytön useiden tuntien ajan auton takakontissa. X oli puolustuskyvytön ja tapahtuneet olivat kestäneet useita tunteja. (KKO:2022:13.)

Erityistä suunnitelmallisuutta teossa ei korkeimman oikeuden mukaan ollut. Ensimmäiset konkreettiset surmaamistarkoitusta ilmentävät viestit oli lähetetty samana päivänä kuin teon toteutus on aloitettu, joten kokonaisuutena arvioiden teon suunnittelu ei ollut pitkäjänteistä, yksityiskohtaista tai järjestelmällistä. (KKO:2022:13.)

Surmaamisessa käytetty väkivalta täytti korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan erityisen raakuuden tai julmuuden kvalifiointiperustetta. Teossa käytetty väkivalta oli ollut voimakkuudeltaan tai laadultaan poikkeuksellista verrattuna tyypilliseen murhan tunnusmerkistön täyttävään tekoon. X:ään kohdistettu väkivalta ei ollut äärimmäisen vakavaa eikä erityisen pitkäkestoista. Korkeimman oikeuden mukaan käytetty väkivalta ei ollut niin poikkeavaa, että elinkautistuomio olisi alentuneesti syyntakeiselle tekijälle perusteltua. (KKO:2022:13.)

Korkein oikeus otti huomioon myös A:n iän (19-vuotta) huomioon tuomiossaan. Korkein oikeus tuomitsi A:n alentuneesti syyntakeisena tehdystä murhasta sekä muista rikoksista yhteiseen 13 vuoden vankeusrangaistukseen. (KKO:2022:13.)

5.4 KKO:2005:48

Tapauksessa A oli tappanut oman tyttärensä, joka oli kehitysvammainen antamalla tälle yliannostuksen erilaisia masennuslääkkeitä sekä rauhoittavia lääkkeitä veteen liuotettuina. B oli menehtynyt lääkkeistä seuranneeseen myrkytystilaan. Todistajia kuultaessa kävi ilmi, että A oli suunnitellut B:n tappamista hankkimalla lääkkeitä ennakkoon ja miettimällä tarkasti, missä tilanteessa tämän tekisi. A itse kertoi, että hänen tarkoituksenaan oli lopettaa B:n kärsimykset ja estää B:n joutuminen johonkin tiettyyn hoitolaitokseen. Tapauksen taustalla oli erimielisyyksiä siitä, miten B:tä tulisi hoitaa ja mihin hoitolaitokseen hänet tulisi sijoittaa. Uhriksi joutunut B oli todettu olevan noin 4-vuotiaan tasolla ja oli siten täysin riippuvainen A:n huolenpidosta. B oli ollut hoitokodista vapaalla viettämässä viikonloppua äitinsä A luona. (KKO:2005:48.)

Käräjäoikeus piti saatujen selvitysten perusteella tekoa kokonaisuutena arvostellen törkeänä ja tuomitsi A:n murhasta. Mielentilatutkimuksissa A:lla oli todettu persoonallisuushäiriö ja aivoverenkierron häiriö, jonka todettiin aiheuttavan älyllisten toimintojen häiriintymistä. Mielentilatutkimuksen aikana A ei ollut vaikuttanut masentuneelta tai muutenkaan häiriintyneeltä. Hänen todellisuudentajunsa oli ollut normaali. Käräjäoikeus katsoi, että A:n mielentila tekohetkellä oli ollut suhteellisen selkeä niin että hän olisi ymmärtänyt tekonsa luonteen ja oikeudenvastaisuuden. A:n katsottiin osaavansa säädellä omaa toimintaansa niin, että hän ei ole ollut tekohetkellä täyttä ymmärrystä vailla. Sen vuoksi käräjäoikeus tuomitsi A:n murhasta elinkautiseen vankeusrangaistukseen. (KKO:2005:48.)

A valitti tuomiostaan hovioikeuteen ja perusteli, että olisi syyllistynyt ainoastaan tappoon ja vaati rangaistuksen muuntamista määräaikaiseksi vankeusrangaistukseksi, koska olisi toiminut tilanteessa ilman täyttä ymmärrystä tapahtumista.

Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota. A:lle myönnettiin valituslupa tapauksessa korkeimpaan oikeuteen.

Korkeimman oikeuden mukaan teko oli täyttänyt murhan tunnusmerkistön. Korkeimmassa oikeudessa pohdittiin sitä, täyttääkö A:n tekotapa murhan tunnusmerkistön vai ei. A itse on tunnustanut tappaneensa B:n, mutta kiistänyt sen, että olisi tehnyt sen erityistä suunnitelmaa noudattaen ja vakaasti harkiten. A:n mukaan teko ei myöskään ole ollut kokonaisuutta arvostellen törkeä ja että hän olisi toiminut tilanteessa vailla täyttä ymmärrystä seurauksista. A:n mukaan hän ei ollut myöskään kerännyt lääkkeitä sen vuoksi, että olisi aikonut niillä tappaa B:n, vaan tarkoituksena oli näyttää potilas-asiamiehelle, että B:lle olisi määrätty kohtuuton määrä erilaisia lääkkeitä. Taustalla A:lla oli ollut myös ahdistusta omasta ja B:n tilanteesta sekä pelko siitä, olisiko B:n elämä jatkuvaa kärsimystä. (KKO 2005:48.)

Syyttäjän mukaan teko olisi tehty vakaasti harkiten, koska A oli kertonut päätöksestään surmata B todistajalle 17.10.2002, jolloin oli saanut B:tä koskevan edunvalvonta kirjeen liittyen B:n käyttövaroihin. Syyttäjän mukaan A on kyennyt suunnittelemaan teon hyvin etukäteen, sekä kyennyt myös suunnittelemaan sen, miten toimii teon jälkeen. Motiivina teolle syyttäjän mukaan ei olisi ollut B:n kokemaa kärsimys vaan enemmänkin raha. (KKO:2005:48.)

Korkein oikeus katsoi A:n tehneen teon vakaasti harkiten. Teko oli kohdistunut A:n kehitysvammaiseen lapseen, joka oli puolustuskyvytön ja täysin riippuvainen tilanteessa äitinsä huolenpidosta. Rikoksen törkeyttä puoltavat myös taloudelliset seikat, jotka ovat toimineet tilanteessa teon vaikuttimena. Korkein oikeus katsoi näiden törkeiden seikkojen olleen tilanteessa niin merkittäviä, että tekoa voidaan pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä ja sen vuoksi korkein oikeus yhtyi hovioikeuden tuomioon siitä, että A on teollaan syyllistynyt murhaan. (KKO:2005:48.)

Korkein oikeus otti tapauksessa myös kantaa syyntakeisuuden arviointiin. A:lla oli todettu persoonallisuushäiriö ja aivoverenkierron häiriö, joka vaikutti älyllisten toimintojen häiriintymiseen. Lausunnosta käy ilmi, että persoonallisuushäiriön vuoksi A oli aiemmin ajautunut erilaisiin ihmissuhderiitoihin. Korkein oikeus katsoi, että A:n persoonallisuushäiriöllä sekä aivoverenkierron häiriöllä on ollut merkitystä arvioitaessa syyntakeisuutta. Korkeimman oikeuden lausunnon mukaan A on toiminut tilanteessa vailla täyttä ymmärrystä tilanteesta. Korkein oikeus tuomitsi A:n täyttä ymmärrystä vailla tehdystä murhasta 10 vuoden vankeusrangaistukseen. Alentuvalla syyntakeisuudella on siis merkitystä tuomion pituuteen. (KKO:2005:48.)

5.5 KKO:1997:153

Tapaus liittyi pettämistilanteesta seuranneeseen henkirikokseen. A oli tavannut puolisonsa Y:n ja X:n X:n omistaman kesämökin sängystä, jonka jälkeen A ja Y olivat palanneet takaisin omaan mökkiinsä. A oli alkanut juomaan alkoholia ja jonkin ajan kuluttua siitä kehottanut puolisoaan Y:tä poistumaan

kodistaan. A oli vienyt tämän jälkeen puolisonsa Y:n X:n mökille. A oli palannut omalle mökilleen ja käynyt nukkumaan, mutta heräsi kohta siihen, kun hänen ja puolisonsa Y:n nuorin lapsi itki ja kysyi missä äiti on. A oli tämän jälkeen ottanut haulikon esille aikomuksenaan surmata itsensä, mutta ei siihen kuitenkaan pystynyt. Kello 02.30 yöllä A oli hypännyt autoon ja ajanut X:n mökille. A:n puoliso Y oli ajanut A:n perässä ja yrittänyt saada A:ta pysähtymään. X oli tullut mökkinsä pihalle vastaan, jossa A, Y ja X kävivät äänekkään keskustelun, joka päättyi siihen, että A ampui haulikolla X:ää kaulan alueelle, jonka seurauksena X menehtyi heti. Tämän jälkeen A oli vielä uhannut vaimoaan haulikolla. (KKO:1997:153.)

Käräjäoikeus tuomitsi A:n taposta. Vaikka A oli kokenut tapahtumassa suuren järkytyksen, koska hänen lapsuudenystävänsä X oli A:n mukaan tahallaan käyttänyt hyväkseen hänen ystävällisyyttään ja toveruuttaan, ei se tehnyt asiasta kokonaisuutena arvioiden lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtyä tekoa. Mielentilatutkimuksen mukaan A oli tekoaikana ollut poikkeuksellisessa stressitilanteessa, mutta käräjäoikeuden mukaan tekoon ei silti liittynyt sellaisia vaikuttimia tai seikkoja, joiden perusteella A:n voitaisiin katsoa syyllistyneen tapon sijasta surmaan. Mielentilatutkimuksessa ei myöskään todettu sellaista psyykkistä häiriintyneisyyttä, jonka vuoksi A:n kyky säädellä käyttäytymistään tai tekojensa tosiasiallista merkitystä olisi alentunut. (KKO:1997:153.)

Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Korkein oikeus ei myöskään muuttanut käräjäoikeuden tuomiota, mutta otti kantaa surman tunnusmerkistöön. Korkeimman oikeuden mukaan surman soveltaminen perustuu kokonaisarvosteluun ja sen soveltaminen tulisi kyseeseen vain poikkeuksellisesti. Laissa ei mainita millaiset olosuhteet tai seikat johtaisivat säännöksen soveltamiseen. Korkein oikeus kuitenkin viittaa hallituksen esitykseen (HE 94/1993, 94), jossa poikkeuksellisina olosuhteina mainitaan tilanteet, joissa joku surmataa poikkeuksellisen järkytyksen vuoksi ilman tekijän syyntakeisuuden vähentymistä. (KKO:1997:153.)

Korkein oikeus arvioi A:n ahdinkoa, sillä A oli tavannut vaimonsa sukupuoliyhteydessä X:n kanssa, joka oli vielä hänen pikkuserkkunsa ja ystäväänsä. Korkeimman oikeuden mukaan edellä mainitut asiat ovat vaikuttaneet A:n tekoon, mutta A:lla on kuitenkin välittömästi havainnon jälkeen ollut aikaa miettiä surmatyötä muutaman tunnin ajan. A:n on täytynyt käsittää X:n ampuessaan sen teon merkitys ja oikeudenvastaisuus. Korkein oikeus totesi, että tapauksessa ei ollut kokonaisuutena arvioiden sellaisia lieventäviä asianhaaroja, joiden perusteella A tulisi tuomita tapon sijasta surmaan. (KKO:1997:153.)

6 TULOKSET

Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenee, että tapon tunnusmerkistöä tarkastellessa on ensimmäiseksi kiinnitettävä huomiota tunnusmerkistön mukaisen menettelyn tahallisuuden arviointiin. Vasta

kun tahallisuus on määritelty ja perusteltu, voidaan alkaa pohtimaan oliko kyseessä tapon törkeä tekomuoto eli murha vai tapon lievä tekomuoto surma.

Havaitsimme korkeimman oikeuden ratkaisuja 1980-luvulta asti tähän päivään tarkasteltuamme, että yleisimmät tapon tekotavat olivat ampuma-aseella tehdyt tapot sekä erilaisilla teräaseilla tehdyt tapot.

Tapon tunnusmerkistöä tarkastellessamme huomasimme, että tekotavalla ei ole varsinaisesti edes merkitystä tapon tunnusmerkistöä arvioitaessa, koska teon tahallisuus määrittelee, tuleeko kyseeseen tahallinen henkirikos vai tuottamuksellinen teko, eli kuolemantuottamus. Toisaalta tekotavalla on merkitystä arvioitaessa esimerkiksi murhan kvalifiointiperusteita, koska tekotapa voi täyttää esimerkiksi raakuuden ja julmuuden määritelmän. Esimerkiksi, jos metsästäjä ampuu metsässä toista ihmistä erehtyessään luulemaan tätä eläimeksi, puuttuu teosta tahallisuus, joten tekoa arvioidaan tuottamuksen kautta, eli kyseeseen voisi tulla törkeä kuolemantuottamus. Arviointiin vaikuttaa tietenkin olosuhteet, sillä on eri asia ampuuko metsästäjä ”hirveä” metsässä ollessaan vai Tampereen Keskustorilla.

Monissa kuolemantapauksissa pohdintaan myös rajanvetoa kuolemantuottamuksen ja tapon välillä. Vaikka tässä tutkimuksessa ei käsitelty kuolemantuottamuksen tunnusmerkistöä, niin tuntemalla tapon tunnusmerkistön sekä siihen liittyvää oikeuskäytäntöä ja tulkintaa, pystytään tunnistamaan seikkoja, joiden perusteella voidaan päätellä, onko kyseessä tahallisuutta vaativa henkirikos vai tuottamuksellinen kuolemantuottamus. Esimerkiksi tapaus, jossa henkilö ajaa autolla moottoritiellä ja hänen eteensä hyppää yhtäkkiä ihminen, joka törmäyksen seurauksena menehtyy. Ulkoisten seikkojen perusteella kyseinen tapaus täyttäisi tapon tunnusmerkistön, joka on: ”joka tappaa toisen”. Oikeuskäytännön ja rikosoikeuden yleisten oppien mukaan kyseessä ei kuitenkaan ole tahallinen teko, sillä täytyikö henkilöauton kuljettajan pitää vähintään varsin todennäköisenä, että moottoritiellä hänen eteensä hyppää ihminen. Tässäkin työssä läpikäydyn tahallisuusopin tunteminen on ensiarvoisen tärkeää, kun mietitään tapon tunnusmerkistön täyttymistä. Tappo on rikos, joka vaatii vähintään tahallisuuden alimman asteen täyttymistä, eli todennäköisyystahallisuuden täyttymistä, joka myös on tutkimuksessa kuvattu aiemmin.

Yhteenvetona tapon tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa eri oikeusasteissa teimme havainnon, että korkeimmalla oikeudella on eniten aikaa ja parhaat edellytykset perehtyä tapauksiin, koska korkeimpaan oikeuteen päätyvien tapauksien lukumäärä on huomattavasti pienempi kuin alempien oikeusasteiden, eli kärjäoikeuden ja hovioikeuden. Teimme huomion, että korkein oikeus perustelee tuomiot kattavammin ja yksityiskohtaisemmin kuin alemmat oikeusasteet. Tästä syystä korkeimman oikeuden ratkaisu voi muuttaa kärjä- ja hovioikeuden antaman tuomion ankarammaksi, lievemmäksi tai jättää sen voimaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kappaleessa käsittelemme tutkimuksen johtopäätöksiä ja vastaamme tutkimuksessa esitettyyn päätutkimuskysymykseen, eli milloin tapon tunnusmerkistö täyttyy korkeimman oikeuden oikeuskäytännön mukaan. Päätutkimuskysymystä täydentävinä alatutkimuskysymyksenä tutkimuksessamme oli, milloin tappo tulee rangaistavaksi murhana ja milloin surmana. Alatutkimuskysymyksen avulla pystytään tekemään rajanvetoa tutkittaessa tapon tunnusmerkistöä, koska se ei oikeuskäytännössä ole niin yksiselitteinen vaan rajanvetoa esimerkiksi murhan ja tapon välillä tulee tehdä tapauskohtaisesti. Johtopäätösten tulkintojen avulla sekä rikostutkijat että valvonta- ja hälytystoiminnan sektori pystyvät työssään tekemään johtopäätöksiä alustavan rikosnimikkeen valinnassa.

Rikoslain 21 luvun 1 § määritelty tapon tunnusmerkistö on kovin yksinkertainen ja selkeä, mutta miten vedetään raja tapon ja murhan välillä? Joka tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeuteen määräajaksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi, tämä on tapon tunnusmerkistö (RL 21:1). Jos tappo tehdään vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai tappaamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava murhasta vankeuteen elinkaudeksi (RL 21:2). Seuraavaksi teemme johtopäätöksiä oikeuskäytännön perusteella tästä tunnusmerkistöjen tulkinnasta. Johtopäätöksien tekeminen ei ole yksinkertaista ja selkeää, koska yksiselitteistä tulkintalinjaa ei ole, kuten seuraavissa korkeimman oikeuden analyseissä huomaamme.

Tutkimuksen päätutkimuskysymyksenä oli selvittää, milloin, miten ja minkälaisissa tapauksissa korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella tapon tunnusmerkistö on täyttynyt. Kuvaamme korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella minkälaiset seikat ovat sellaisia, joiden mukaan tapon tunnusmerkistö täyttyy. Tapon tunnusmerkistöä pitää tulkita murhan tunnusmerkistön kautta, sillä jos murhan tunnusmerkistötekijät eivät täyty, on kyseessä tappo. Seuraavaksi käsittelemme seikkoja, joiden perusteella korkein oikeus on tehnyt rajanvetoa tapon ja murhan välillä.

Vakaasti harkiten tehty teko. Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO:2022:77) naista oli yritetty mm. tukahduttaa tyynyllä ja häntä oli sen lisäksi isketty veitsellä 10 kertaa. Käräjäoikeuden mielestä teko oli tehty vakaasti harkiten, mutta todistelu perustui pelkästään vastaajan omaan kertomukseen. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan vähäistä vakavimmissa rikoksissa todistelu ei voi perustua pelkästään vastaajan omaan kerrontaan, vaan se edellyttää myös muuta todistelua, kuten esimerkiksi surmaamissuunnitelmasta kertomista etukäteen ulkopuolisille. Tämän vuoksi korkein oikeus katsoi, että tekoa ei ollut tehty vakaasti harkiten.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO:2022:13) uhri oli surmattu viiltelemällä teräaseella, nyrkein lyömällä, potkimalla sekä lopuksi polttamalla. Uhria oli myös ajatettu auton takakontissa useita tunteja

satunnaisin väliajoin pahoinpidelty. Käräjäoikeuden mielestä vakaa harkinta täyttyi, koska tekijät olivat etukäteen suunnitelleet tekoa esimerkiksi hankkimalla tekovälineitä, kuten käsirautoja. Tekijät olivat myös viestitelleet teosta etukäteen. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että teossa ei ollut erityistä suunnitelmallisuutta. Korkein oikeus perusteli asiaa sillä, että tekoon liittyvät viestit oli lähetetty samana päivänä kuin teko oli tehty. Tästä syystä korkeimman oikeuden mielestä tekoa ei pidetty vakaasi harkiten tehtynä. Tästä voimme päätellä, että teon suunnitelmallisuuden eli vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen täytyminen edellyttää lähtökohtaisesti pidempää suunnittelua kuin yhtä päivää. Kuitenkin rajanveto siihen mikä on riittävä aikajänne vakaaseen harkintaan eli teon suunnitteluun on mahdotonta sanoa yksiselitteisesti, koska tapaukset ovat erilaisia ja suunnitelman sisällölläkin on merkitystä suunnitelmallisuuden arvioinnissa.

Ratkaisussa KKO:2005:48 äiti oli tappanut oman tyttärensä antamalla yliannostuksen erilaisia masennus- ja rauhoittavia lääkkeitä. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan teko oli tehty vakaasta harkinnasta, koska äiti oli kertonut päätöksestään surmata tyttärensä ulkopuoliselle henkilölle 17.10.2002 ja toteuttanut tekonsa 21.10.2002. Äiti oli myös hankkinut etukäteen suuren määrän lääkkeitä surmaamistarkoituksessa. Vakaata harkintaa puolsi myös äidin saama edunvalvontakirje koskien tyttärensä raha-asioita. Tästä tapauksesta voimme päätellä, kertomalla surmaamisaikomuksesta ulkopuoliselle 4 päivää ennen tekoa osoittaa korkeimman oikeuden mielestä jo vakaata harkintaa. Äiti oli myös kertonut todistajalle, miten aikoo teon toteuttaa.

Erityisen raaka tai julma tekotapa. Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO:2022:77) käräjäoikeuden mielestä teko oli tehty erityisen raakalla ja julmalla tekotavalla, koska teko tehtiin useaa eri tekotapaa käyttäen (huumaaminen, pistäminen, polttaminen, tukehduuttaminen), ja tämä osoitti selkeää tappamistarkoitusta, ja sen vuoksi tekoa oli käräjäoikeuden mielestä pidettävä erityisen raakana ja julmana. Korkein oikeus oli samaa mieltä siitä, että teon monivaiheisuus ja siinä käytetyt tekotavat täyttävät erityisen raakan tekotavan tunnusmerkistön. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että tekoa ei voitu pitää erityisen julmana, koska ei pystytty osoittamaan, että tekoa olisi pyritty tarkoituksenmukaisesti pitkittämään ja sitä kautta lisäämään uhrin tuskaa. Mielestämme tapauksessa on olennaista analysoida raakaa ja julmaa tekotapaa erikseen. Vaikka teko olisi poikkeuksellisen raaka, ei teko välttämättä ole erityisen julma. On tärkeä huomata, että arvioitaessa kyseisen kvalifiointiperusteen täyttymistä riittää, että vain toinen (raaka tai julma) näistä ehdoista täyttyy.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2020:33 käräjäoikeuden mielestä 19 kertaa veitsellä lyöminen ei ilmentänyt erityisen raakan tai julman tekotavan ilmentymistä. Käräjäoikeus perusteli tätä sillä, että teko oli paniikinomaisesti huitonen, eikä surmaamistarkoituksessa. Vaikka teko voi ulkopuolisen silmistä näyttää raakalta ja julmalta, ei se välttämättä sitä ole. Korkeimman oikeuden mielestä teko kuitenkin täytti erityisen raakan ja julman tekotavan piirteitä, koska uhuriin oli kohdistettu pitkään kestänyttä voimakasta väkivaltaa, jota on oikeuskäytännössä pidetty erityisen raakana. Korkeimman oikeuden mukaan tekoon liittyy myös erityisen julmia piirteitä, mutta ei voida pitää erityisen julmana, koska

teko oli lyhytkestoinen eikä siinä aiheutettu tarkoituksenmukaisesti enempää tuskaa uhrille. Korkein oikeus piti erityisen julmana sitä, että tekijä jatkoi oikeudetonta hyökkäystään mattoveitsellä silloinkin, kun uhri oli puolustuskyvyttömänä kaatunut lattialle. Tästä korkeimman oikeuden perusteluista voimme päätellä, että julmuuden täytyminen kvalifioinnissa olisi vaatinut tässä tapauksessa pitkäkestoisempaa tekoa, jossa uhrille olisi tarkoituksenmukaisesti aiheutettu enemmän tuskaa ja kipua kuin olisi ollut tarpeen.

Tapauksessa KKO:2022:13 käräjäoikeuden mielestä moninainen surmaamistapa (polttaminen, viiltäminen, nyrkein lyöminen, potkiminen, teräaseella 33 kertaa lyöminen) ilmensi erityisen raakaa ja julmaa tekotapaa, jossa uhrin on täytynyt tuntea poikkeuksellista kärsimystä ennen kuolemaansa. Korkein oikeus oli käräjäoikeuden kanssa sama mieltä. Seikkoja, jotka puolsivat erityisen raakaa ja julmaa tekotapaa olivat mm. se, että uhri oli ennen surmaamista loukkaantunut ja liikuntakyvytön useiden tuntien ajan. Tapauksessa siis puolustuskyvyttömyys ja useita tunteja kestänyt väkivalta puolsivat erityisen raakaa ja julmaa tekotapaa. Puolustuskyvyttömyydellä tarkoitettiin tapauksessa sitä, että uhri oli fyysisesti loukkaantunut ja sitä kautta ei pystynyt puolustamaan itseään fyysiseltä oikeudettomalta hyökkäykseltä.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2005:48 äiti oli tappanut tyttärensä myrkyttämällä lääkkeillä, ja tämä ei ollut korkeimman oikeuden mielestä erityisen raaka tai julma tekotapa. Korkein oikeus perusteli asiaa sillä, että äiti oli antanut tyttärelleen ennen nukkumaanmenoa juotavaksi yliannostuksen lääkkeitä nestemäisessä muodossa, johon tytär kuoli nukkuessaan. Lyhytaikaista pahoinvointia lukuun ottamatta teko ei korkeimman oikeuden mielestä ole aiheuttanut tyttärelle ylimääräistä kipua tai kärsimystä, jonka vuoksi tekoa ei voitu pitää erityisen raakana tai julmana. Näistä korkeimman oikeuden perusteluista voimme tehdä johtopäätöksen, että erityisen raakan ja julman tekotavan kvalifiointi edellyttää, että uhri tuntisi erityistä kipua ja kärsimystä ennen kuolemaansa. Lyhytaikainen kärsimys myrkytyksen seurauksena ei siis lähtökohtaisesti riitä tämän kvalifiointiperusteen täyttymiseen.

Rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Korkeimman oikeuden päätöksessä KKO:2022:77 käräjäoikeuden mielestä teko kokonaisuutena arvostellen törkeä, koska teko kohdistui puolustuskyvyttömään henkilöön ja surmaamisen jälkeen tekijän tavoitteena oli vielä sytyttää asunto palamaan. Tapauksessa käräjäoikeus myös pohti uhrin tiedotonta tilaa. Vaikka uhri oli tiedottomassa tilassa, niin hän on todennäköisesti silti tuntenut kipua ja kärsimystä. Korkeimman oikeuden mielestä teko ei ollut kokonaisuutena arvioiden törkeä, koska todistelun perusteella näytti siltä, että useat eri tekotavat johtuivat siitä, että surmaaminen ei aiemmilla keinoilla ollut onnistunut. Korkein oikeus myös vertasi tapausta muihin samantyyppisiin tapauksiin ja tuli siihen lopputulokseen, että tapausta ei voida rinnastaa niihin. Tässä huomamme hyvin sen, että korkein oikeus vertaa käsiteltävää tapausta aiemmin oikeuskäytännössä käsitelyihin tapauksiin, jotta tulkintalinja olisi yhtenäinen. Tässä huomaamme kuinka tärkeitä on vertailla korkeimman oikeuden päätöksiä toisiinsa, koska nämä ratkaisut toimivat pohjana myös tulevaisuudessa, kun korkein oikeus tekee ratkaisuja samankaltaisissa tapauksissa.

Ratkaisussa KKO:2020:33 korkeimman oikeuden mukaan kokonaisarvostelu on tapauskohtaista, johon voi vaikuttaa useamman kvalifiointiperusteen täytyminen. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2013:57 mainitaan, että jos useampi kuin yksi kvalifiointiperuste täyttyy, voi se tehdä taposta kokonaisuutena arvioiden törkeän. Eli tästä voimme päätellä, että tekoa ei välttämättä tarvitse arvioida erikseen niin, että onko se kokonaisuutena arvioiden törkeä. Korkein oikeus katsoi, että 19 veitseniskua eri puolille kehoa ei tee teosta kokonaisuutena arvioiden törkeää. Korkein oikeus vertasi päätöstä muihin tapon tunnusmerkistön täyttäviin tekoihin.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2022:13 tuli kyseeseen juuri aikaisemmin mainittu useamman murhan kvalifiointiperusteen täytyminen, joka teki teosta kokonaisuutena arvioiden myös törkeän. Teko oli tehty erityisen raa'alla ja julmalla tavalla sekä vakaasti harkiten, vaikkakin korkein oikeus katsoi, että tekoa ei ollut suunniteltu erityisen pitkään. Näiden perusteella korkein oikeus tuomitsi tekijän murhasta.

Ratkaisussa KKO:2005:48 korkeimman oikeuden mielestä tekoa voitiin pitää kokonaisuutena arvioiden törkeänä, koska sitä oli suunniteltu etukäteen ja teko oli kohdistunut puolustuskyvyttömään kehitysvammaiseen henkilöön, joka oli riippuvainen oman äitinsä huolenpidosta. Korkein oikeus piti taloudellista motiivia myös merkityksellisenä kokonaisarvostelun kannalta. Tapauksessa puolustuskyvyttömyydellä tarkoitettiin sitä, että uhri ei ollut millään tavalla tietoinen siitä, että hänen oma äitinsä myrkyttäisi hänet. Uhri oli myös kehitykseltään 4-vuotiaan tasolla, joten hän ei olisi voinut mitenkään ymmärtää kuinka paljon ja minkälaisia lääkkeitä hän olisi oikeasti voinut ottaa.

Päätutkimuskysymystämme täytyy siis tulkita ensin murhan tunnusmerkistön kautta. Huomasimme, että korkein oikeus tulkitsi tappoa koskevia tapauksia murhan tunnusmerkistön kautta, joten vastauksena päätutkimuskysymykseen voidaan todeta, että jos tutkitaan henkirikosta, on ensisijaisen tärkeää tutkinnan kannalta jo alkuvaiheessa keskittyä murhan kvalifiointiperusteisiin, koska niiden kautta myös korkein oikeus tekee päätöksen, tuleeko kyseeseen murha vai tappo.

Alatutkimuskysymyksenä tutkimuksessa oli selvittää rajanvetoa tapon ja surman tunnusmerkistön välillä. Surma on todella harvinainen rikosnimike. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:1997:153 pohdittiin voitiinko henkirikosta pitää surmana. Korkein oikeus tuomitsi tekijän taposta, koska teossa ei ollut sellaisia poikkeuksellisia seikkoja tai olosuhteita, joiden perusteella henkirikosta voitaisiin pitää surman tunnusmerkistön täyttävänä. Korkein oikeus otti kantaa poikkeuksellisiin olosuhteisiin mainitsemalla tekijän suuren järkytyksen, kun hän sai tietää pikkuserkkunsa harrastavan seksiä hänen vaimonsa kanssa. Korkein oikeus totesi, että tekijällä olisi ollut useita tunteja aikaa harkita tekoansa, joten tekoa ei voida katsoa tehdyksi poikkeuksellisen järkytyksen seurauksena. Surman tunnusmerkistön täytyminen vaatii siis poikkeuksellisia olosuhteita ja teon tulisi olla kokonaisuutena arvioiden lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Edes hallituksen esityksissä ei ole otettu kantaa siihen, millä tavalla edellä mainitut tunnusmerkistötekijät täytyisivät. Surmasta löytyy yksi tuore ratkaisu vuodelta

2021. Tässä tapauksessa C oli pakotettu ampumaan X teloitustyyliin niin, että X oli polvillaan ja häntä ammuttiin niskaan. A ja B olivat pakottaneet väkivallalla uhaten C:n ampumaan oman veljensä X:n. Ampuminen oli mahdollistettu viemällä C ja X hiekkakuopalle, ja siellä C:lle oli annettu käsiase. Hovioikeuden mukaan C oli toiminut pakkotilaa muistuttavassa olosuhteessa ampuaan veljensä X. Tästä syystä hovioikeus tuomitsi C:n surmasta, vaikka teko täytti ulkoisesti murhan tunnusmerkistön. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden tuomiota. (KKO:2021:90.)

8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA POHDINTA

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa voidaan sanoa, että tutkimuksessa on käytetty luotettavia oikeuslähteitä, kuten hallituksen esityksiä, korkeimman oikeuden ratkaisuja, rikoslakia sekä tutkimustietoa henkirikoksista menneiltä vuosilta. Pyrimme siihen, että kirjallisuuslähteet olisivat mahdollisimman tuoreita, jotta tieto on mahdollisimman luotettavaa ja ajantasaista. Tutkimusmateriaalin kasaaminen onnistui hyvin, koska rikoslaista sekä tappoon liittyvästä kirjallisuudesta löytyi hyvin tietoa julkisista lähteistä. Pyrimme tutkimuksessa kuitenkin välttämään erilaisia avoimia internet lähteitä kuten uutisia, koska niissä käsitelty tieto voi olla virheellistä. Tutkimuksessa käytiin läpi rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva luku rikoslaista perusteellisesti, koska se toimii pohjana lain tulkinnalle. Löysimme tappoa käsitteleviä korkeimman oikeuden ratkaisuja kattavasti niin, että saimme niiden kautta tehtyä analyysiä ja vertailua tapon ja murhan sekä tapon ja surman välillä. Surmasta oli selkeästi vaikeampi löytää korkeimman oikeuden ratkaisuja, koska surma rikosnimikkeenä on niin harvinainen ja sitä käytetään vain poikkeustapauksissa.

Opinnäytetyön aloittaminen lähti liikkeelle siitä, että keskustelimme yhdessä kumpaakin kiinnostavista aiheista. Selasimme myös aiemmin tehtyjä opinnäytetöitä internetistä. Päädyimme pienen pohdinnan jälkeen tekemään opinnäytetyön yhdessä ja saimme valittua aiheen, joka kiinnostaa meitä molempia. Kumpaakin meistä kiinnostaa suuresti lain tulkinta ja miten korkein oikeus käsittelee erilaisia rikospauksia, joten päädyimme tekemään oikeusdogmaattisen tutkimuksen tahallisista henkirikoksista ja oikeuskäytännöstä. Tästä kyseisestä aiheesta emme löytäneet aikaisempaa opinnäytetyötä, joten päädyimme tekemään tästä aiheesta. Koemme, että tämän tutkimuksen tekemisen kautta meidän ajattelumme on jalostunut ja osaamme tulkita eteen tulevia henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia moninaisemmin. Tästä tutkimuksesta on myös hyötyä kaikille poliiseille, jotka työssään tutkivat väkivaltarikoksia.

Opinnäytetyön kirjoittaminen prosessina sujui meiltä mielestämme kohtuullisen hyvin. Kumpikaan meistä ei ollut aiemmin tehnyt tällaista tutkimusta yhdessä parin kanssa, joten se vaati hieman enemmän suunnittelua ja aikataulujen sopimista. Saimme jaettua hyvin tehtäviä niin, että kumpikin etsi esimerkiksi tutkimusaineistoa omatoimisesti ja olimme varanneet kirjoittamiselle yhteisiä päiviä koululla. Pysyimme myös hyvin suunnitelmassa ja jaoimme vastuuta tasaisesti kummallekin. Toisella meistä

oli jo aikaisempaa kokemusta yliopistosta opinnäytetyön tekemisestä, joten se helpotti ainakin yhteistä suunnittelua ja kirjoitusprosessin aloittamista. Aloitimmekin opinnäytetyön kirjoittamisen jo hyvissä ajoin ennen työharjoittelua, joka alkaa noin 1,5 vuoden opintojen jälkeen.

Kirjoittamisprosessi oli meille aluksi hieman haastava, koska meillä ei ollut nimettynä omaa ohjaavaa opettajaa työlle, koska aloitimme työn tekemisen ennen varsinaisia opinnäytetyöseminaareja. Tutkimuksessa oli myös haastavaa tulkita meidän päätutkimuskysymystämme yksiselitteisesti, koska tulkintaa tapon tunnusmerkistön täyttymisestä tehdään lähtökohtaisesti murhan tunnusmerkistön kautta. Tämä käy hyvin ilmi kaikista käyttämistämme korkeimman oikeuden ratkaisuista, koska kaikissa ratkaisuissa käsitellään, täyttyykö murhan tunnusmerkistö, ei niinkään täyttyykö tapon tunnusmerkistö. Tutkimuksesta voisi vetää johtopäätöksen, että jos tutkitaan henkirikosta rikosnimikkeellä tappo, niin tarkastelua tehdään murhan tunnusmerkistötekijöiden kautta, sillä jos murhan tunnusmerkistötekijät eivät täyty, niin kyseeseen tulee tappo. Tämän vuoksi on tärkeä tuntea niin tapon, murhan kuin surmankin tunnusmerkistö. Mielestämme onnistuimme vastaamaan tutkimuskysymysiimme tarkoituksenmukaisesti, vaikkakin jokainen tapaus tulee arvioitavaksi tapauskohtaisesti.

Opinnäytetöitä, jotka käsittelevät tunnusmerkistöjä ja oikeuskäytäntöjä on tehty jo aikaisemmin useita eri tunnusmerkistöistä. Meidän työssämme käsitellään ainoastaan täytettyä tahallista tekoa, joten esimerkiksi tapon, murhan tai surman yritystä ei ole tässä tutkimuksessa käsitelty. Kuolemantuottamus on myös jätetty tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka se täyttäisi ulkoisesti tapon tunnusmerkistön, mutta teosta puuttuu tahallisuus. Jatkotutkimuksena voisi tehdä esimerkiksi tutkimuksen tapon ja kuolemantuottamuksen välisestä rajanvedosta.

LÄHTEET

Boucht, Johan & Frände, Dan 2019, Suomen Rikosoikeus, Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. 2 uudistettu painos, PunaMusta Oy

Frände, Dan & Korkka-Knuts, Heli & Helenius, Dan & Wahlberg, Markus 2020, Yleinen rikosoikeus. Edita Publishing.

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi (HE 94/1993 vp).

Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 44/2002 vp).

Hirvonen, A. 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki, Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta.

Kangas, Urop. Minun metodini, teoksessa Juha Häyhä (toim.). Minun metodini. WSOY, Helsinki 1997.

KKO:1980:59

KKO:1997:153

KKO:2000:29

KKO:2004:120

KKO:2004:63

KKO:2004:80

KKO:2005:07

KKO:2005:48

KKO:2013:57

KKO:2020:33

KKO:2021:90

KKO:2022:13

KKO:2022:77

Lappi-Seppälä Tapio & Hakamies Kaarlo & Helenius Dan & Melander Sakari & Nuotio Kimmo & Ojala Timo & Rautio Ilkka 2022: Rikosoikeus 5. uudistettu painos, Alma Talent Oy.

Matikkala, Jussi, Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Lakimiesliiton Kustannus 2000

Oikeudenkäymiskaari 4/1734

Pajuoja, Jussi & Salminen, Markku 1996. Kadonneet henkilöt. Helsinki: Keskusrikospoliisi.

Parkkari, Ville 2005: Murha vs. tappo – Rajanvedon perustelut Korkeimman oikeuden ratkaisuisissa vuosina 2000–2004 Oikeus.fi.

Suomen perustuslaki 731/1999

Rikoslaki 39/1889

Tolvanen, Matti 2015: Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodeista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy.

www.korkeinoikeus.fi

YK:n lasten oikeuksien yleissopimus SopS 60/1991

LIITTEET

Henkirikoskatsaus 2020 (kuvio 1)